

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Andra kammaren.

Nr 36.

Lördagen den 13 mars, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bevillningsutskottets betänkande nr 10 och andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 3.

§ 2.

Till avgörande förelåg först jordbruksutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om bidrag av statsmedel till kostnaderna för indelning, förbättring och underhåll av enskilda vägar å landet m. m.

Ang. statsbidrag till enskilda vägar på landet.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 56, hade herr *Molin* i Dom-bäcksmark hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla såväl om utredning och förslag, i vad mån och under vilka villkor staten borde bidraga i kostnaderna för indelning, förbättring och underhåll av by- och utfartsvägar (enskilda vägar på landet) enligt lagen den 5 juli 1907, som ock utredning och förslag till bestämmelser i syfte att inom rimlig tid få mera betydande by- och utfartsvägar indelade till allmänt underhåll.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t till nästa års riksdag i samband med äskande av anslag till distriktslantmätarens tjänsteresor m. m. måtte framlägga sådana ändrade grunder, att i fråga om sådan av lantmätare verkställd förrättning, som avsåges i lagen om enskilda vägar på landet den 5 juli 1907, finge, där sakägare vore obemedlad eller mindre bemedlad, av statsmedel gäldas, förutom ersättning för resa, jämväl kostnaden för själva förrättningen jämte lösen för handlingar.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Aaby A. W. Ericsson, Odelberg, Fahlén* och greve *A. H:son Wachtmeister*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

Andra kammarens protokoll 1915. Nr 36.

Ang. stats-
bidrag till
enskilda vägar
på landet.
(Forts.)

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd för-
anleda;

av herrar *E. A. Lindblad*, *Nilsson* i Linnås och *Svensson* i Be-
tingetorp, vilka inom utskottet yrkat, att riksdagen måtte, i anled-
ning av förevarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att
Kungl. Maj:t måtte till nästa års riksdag framlägga förslag, att i
fråga om sådan förrättning, som avsåges i lagen om enskilda vägar
på landet den 5 juli 1907, ersättning finge utgå av statsmedel såväl
för resa som jämväl för själva förrättningen jämte lösen för hand-
lingar; samt

av herr *Åkerlund*, som med särskild motivering instämt i det
slut, vartill sistnämnda reservanter kommit.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst gav herr talmannen
på begäran ordet till

Herr vice talmannen *D. Persson*, som yttrade: Herr talman,
mina herrar! På förekommen anledning anser jag mig böra lämna
en kort redogörelse för orsakerna till den ställning, som utskottet
intagit till den nu föreliggande frågan.

Redan vid lantmäterikårens omorganisation år 1909 beviljade
riksdagen på Kungl. Maj:ts framställning ett förslagsanslag på
extra stat av 30.000 kronor till ersättning för vissa tjänsteresor
för lantmätare. Det hade nämligen visat sig — och det framgick
även av statistiken — att för en del, för övrigt ganska många,
lantmäteriförrättningar uppgingo resekostnaderna till högre be-
löpp än själva förrättningskostnaderna, i några fall blevo de till
och med mer än dubbelt så stora som förrättningskostnaderna.
Med anledning härav föreskrefs, att distriktlantmätare skulle före-
taga vissa tjänsteresor och att för mindre förrättningar, som före-
tages under dessa resor resekostnaderna skulle betalas av staten,
så att på det sättet kostnaderna för dessa mindre förrättningar
skulle kunna nedbringas. Nu har det visat sig, att helt obetyd-
ligt av dessa 30.000 kronor disponerats för detta ändamål, varför
Kungl. Maj:t på grund av ett uttalande av 1914 års riksdag
framlagt förslag till innevarande års riksdag om utvidgning av
det område, för vilket nämnda anslag skulle kunna användas,
nämligen så, att beträffande jordavsöndringar, vilka avsågo obe-
medlade eller mindre bemedlade, skulle även själva förrättnings-
kostnaderna jämte lösen för karta och handlingar betalas av dessa
30.000 kronor. De bestämmelser, som gälla beträffande använd-
ningen av detta anslag finnas återgivna i ett kungl. brev av den
23 december 1914. Där äro bestämmelserna i mom. 2 fortfarande
desamma, som utfärdades redan 1909 vid lantmäterikårens omorga-
nisation.

Men i mom. 14 har Kungl. Maj:t på grund av riksdagens ut-
talande år 1914 kommit med den nya bestämmelsen, att man be-
träffande jordavsöndringar skulle för vissa kategorier jordägare få
från samma anslag taga ersättning även för dessa förrättningar.

Det heter nämligen i nämnda mom., sista stycket: »Är fråga om jordavsöndring och styrker sakägare genom intyg av kronofogde, länsman, pastor eller ordförande i kommunalstämman eller kommunalnämnd, att han är obemedlad eller mindre bemedlad, och uppgår icke arealen av hans ägolott, därest den är belägen i Västerbottens eller Norrbottens läns lappmarker, till 50 hektar, i annan del av dessa län eller i Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands eller Jämtlands län till 25 hektar samt i övriga län till 10 hektar, må av statsverket även gäldas å sådan ägolott belöpande arvode till lantmätare för förrättning, som verkställts under tjänsteresa av ifrågavarande slag samt lösen för karta och handlingar.»

I de bestämmelser, som givits rörande lantmätares tjänsteresor, ingick även en punkt, i vilken det heter, att sådana resor, som avses i § 11 i lagen om enskilda vägar på landet den 5 juli 1907, skulle lantmätare även få taga betalt av statsmedel för sådana resor. Då ju, som jag redan erinrat, mycket litet tagits i anspråk av detta anslag på 30,000 kronor — jag kan nämna att under år 1914 disponerades ett belopp av endast 1,373 kronor 64 öre — så hade jordbruksutskottet trott, att man skulle kunna gå motionärens önsknings till mötes genom att man ytterligare utvidgade området för användandet av dessa 30,000 kronor. Det är på denna grund som jordbruksutskottet föreslagit den bestämmelsen, att man även för vissa andra förrättningar skulle kunna få taga av detta anslag därest nämligen dem det gällde vore obemedlade eller mindre bemedlade.

Nu föreligga här, som herrarna finna, två till sin bemöjliggörande likalydande reservationer, den ena av herr Lindblad m. fl. i första kammaren, och den andra av herr Åkerlund i denna kammaren. Dessa reservationer skilja sig väsentligen i det avseendet från utskottets förslag, att här skulle medlen icke tagas av dessa 30,000 kronor, och det av det enkla skälet, såsom framgår av motiveringen till detta förslag, att man då icke skulle kunna få använda allmogemän vid dessa förrättningar, utan finge lov att vända sig till lantmätare, sålunda till statstjänstemän. Det är klart, att rörande ett anslag, som är beviljat under den förutsättningen, att det skall utgå vid lantmätares resa, kan man icke få inbegripa ersättning till lekmän.

Det vill sålunda synas, åtminstone vid en ytlig betraktelse, som om reservanternas förslag skulle vara att i hög grad föredraga framför utskottets förslag, därför att man, vem som än verkställde förrättningen, skulle få ersättning såväl för resan som för själva förrättningskostnaden och detta utan avseende på om sökanden och dem förrättningen gällde voro mindre bemedlade eller obemedlade eller icke.

Vad den saken beträffar vill jag blott erinra därom, att det icke är så alldeles säkert, att reservanternas förslag är förmånligare än utskottets förslag. Reservanternas förslag avser visserligen att ge en större hjälp, men utskottets förslag innebär en snar hjälp

Ang. statsbidrag till enskilda vägar på landet.
(Forts.)

Ang. stats-
bidrag till
enskilda vägar
på landet.
(Forts.)

och en säker hjälp. Enligt utskottets förslag skulle hjälpen komma redan vid nästa års riksdag och måste komma då, men enligt reservanternas förslag är det nog hänskjutet till framtiden, när hjälpen skall komma. Jag måste blott uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t, om vi fatta samstämmiga beslut i båda kamrarna, skall finna sig föranlåten att så snart som möjligt äska anslag för det ändamål, som avses i dessa reservationer.

Ehuru jag således anser, att utskottets förslag ur dessa synpunkter varit att föredraga, måste jag dock säga att, då nu det egendomliga inträffat, att första kammaren, sannolikt i ett anfall av radikalism, bifallit herr Lindblads reservation, det är helt naturligt, att även jag kommer att yrka bifall till samma reservation i syfte att få samstämmiga beslut i båda kamrarna och sålunda få ställt i utsikt att man skall få någon hjälp rörande dessa förrättningar. Motionären, som gjort sig till tolk för behovet av denna hjälp, uttalade redan i sin motion 1912 att, därest staten ville träda emellan och betala ersättningen för vägindelningen, så skulle väsentligt mycket vara vunnet, och man skulle sedan kunna fortgå på samma väg och lämna ytterligare bidrag. Jag vill nu icke yttra mig vidare om detta senare, men jag tror, att motionären i detta fall har fullkomligt rätt, då han säger, att det skulle bli till väsentlig fördel för dem, som ha enskilda vägar att underhålla, om de åtminstone finge hjälp enligt det föreliggande förslaget; då det bleve genomfört skulle man nämligen få full ersättning för kostnaderna för indelning av dessa vägar.

Utskottet skulle mycket gärna velat gå längre, till och med längre än reservanternas, men vi ha varit så fast övertygade, att icke någon möjlighet skulle förefinnas att få första kammaren att gå med på ett förslag, som gick längre än vad utskottet i detta fall föreslagit, och detta var anledningen till att vi stannade just vid vårt förslag. Vi ansågo, att detta var en väg, som riksdagen anvisat och som Kungl. Maj:t redan beträtt, och att man således endast hade att fortgå på den samma.

Men då nu enda möjligheten att vinna det åsyftade målet ligger i ett bifall till herr Lindblads reservation, skall jag, herr talman, anhålla att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till herr Lindblads m. fl:s reservation.

Häruti instämde herrar *Hage* och *Tysk*.

Härpå anförde

Herr Molin i Dombäcksmark: Jag anser det vara min skyldighet att vid detta tillfälle frambära mitt tack till de jordbruksutskottets ärade ledamöter, som lätit sig angeläget vara att föra fram denna fråga. Helt säkert skall det beslut, som jag hoppas nu kommer att fattas, vara ägnat att i någon mån lindra den kommunikationsnöd, som för närvarande gör sig gällande i obygd-

derna. Herr talman, jag ber att få instämma i det yrkande, som herr vice talmannen framställt,

Ang. statsbidrag till enskilda vägar på landet.
(Forts.)

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner på dels bifall till utskottets hemställan dels ock avslag därå och bifall i stället till den av herr E. A. Lindblad m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 3.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 8, angående regleringen av utgifterna under riksstatsens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Sedan herr talmannen anmält detta ärende till handläggning, begärdes ordet av

Herr Rydén i Malmö, som yttrade: Herr talman! Jag ber att beträffande föredragningen få föreslå, att vid denna huvudtitel icke må behöva föredragas alla klämmar utan att endast mariginalrubrikerna uppläsas i varje särskild punkt utom beträffande sådana punkter, där reservationer finnas, vid vilka jag hemställer att även klämmarna må uppläsas.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Punkterna 1—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Efter nu skedd föredragning av *punkten 20*, angående kleresi- *Ang. kleresi-*
staten. staten, begärdes ordet av

Herr Rydén i Malmö, som anförde: Den grupp av anslag till kleresistaten, som möter oss under punkterna 20—23, har säkerligen tilldragit sig en ganska allmän uppmärksamhet inom denna kammare. Genom föreliggande förslag ordnas nu för första gången i budgetmässigt avseende de anslag till statskyrkans framtida uppehallande, som till sina grunder beslöts av 1910 års riksdag. Det blir inte småsummor, som för framtiden skola belastas vår kulturbudget för statskyrkliga ändamål. Särskilt gäller detta anslaget under punkt 22, *ersättning för prästerskapets tionde* vilket anslag år för år kommer att växa tills det år 1944 skall slutligt fixeras. Om hastigheten i detta anslags tillväxt gav oss senast 1914 års statsverksproposition en föreställning. Den återgav en tablå ur 1910 års prästlöneregleringsproposition, enligt vilken anslaget skulle börja år 1914 med 30,000 kronor för att

Ang. kleresi-
staten.
(Forts.)

redan år 1918 vara uppe i 1,523,000 kronor och därefter stiga till 3,897,000 kronor år 1944.

Innevarande års statsverksproposition visar emellertid, att denna tablå redan nu uttrycker alldeles för låga siffror. Enligt kammarkollegii beräkningar skall exempelvis 1915 års anslag utgå med 131,500 kronor i stället för beräknade 117,000 kronor, 1916 års anslag med 476,500 kronor i stället för beräknade 423,000 kronor o. s. v. Alltså en höjning redan nu med mer än 10 procent utöver dem, som lågo till grund för 1910 års riksdagsbeslut. Betänker man vidare den ökning i markegångspriser, som måste följa med nuvarande abnorma förhållanden, av vilka sannolikt åtskilligt hänger efter långt efter världskrisens avveckling, så är det ej underligt om riksdagen med bekiämnande känslor ser framtiden an i avseende å dessa anslag; självfallet måste åtminstone detta vara fallet med ett parti, som det socialdemokratiska, inom vilket många betrakta statskyrkan såsom en rent kulturfientlig och skadlig institution och partiet som helhet principiellt omfattar kravet på statskyrkans avskaffande.

I den nu föreliggande situationen har det ej varit mig möjligt att följa mina naturliga intentioner och yrka avslag på den stora statskyrkebudget, som här tecknar sig. Anslagen i fråga bestämmas nämligen genom en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag — lagen om kyrkofond — som måste ändras, innan anslagen kunna nedsättas eller avskrivras. Men jag känner ett bestämt behov av att å egna och det partis vägnar, som jag tillhör, nu få framhålla att frånvaron av ett yrkande i enlighet med vår principiella åskådning vid detta tillfälle på intet sätt kringskär vår rätt eller innebär ett avkall på våra önskningar att i framtiden upptaga en allvarlig kamp för statskyrkans avskaffande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 21—76.

Kammaren biföll utskottets i dessa punkter gjorda framställningar.

Ang. materiel
för astrono-
miska obser-
vatoriet i
Lund.

Punkten 77, angående materiel för astronomiska observatoriet i Lund.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 77 av åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att för beredande av höjning till 5,000 kronor av den i utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen B) Till materiel m. m., för astronomiska observatoriet upptagna anslagsposten å 3,500 kronor, öka det ordinarie anslaget till nämnda universitet med ett belopp av 1,500 kronor.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr Sommelius: I denna punkt har Kungl. Maj:t hemställt om höjning av anslaget till materiel för astronomiska observatoriet i Lund från 3.500 kronor till 5.000 kronor. Professor Charlier har gjort en särskild framställning i ärendet, vilken av konsistorium blivit tillstyrkt, och Kungl. Maj:t har i enlighet därmed hemställt, att riksdagen måtte bevilja ett anslag av 5.000 kronor. Emellertid har universitetskanslern uttalat sina betänkligheter och hemställt, att man på grund av tidsförhållandena, som nödvändiggjöra den största sparsamhet, skulle nöja sig med ett anslag av 3.500 kronor, eller samma belopp som under föregående år. Då utskottet kommit till annat resultat än Kungl. Maj:t, beror det kanske till stor del på den blygsamma form, vari framställningen blivit gjord av observatoriets målsman i Lund, professor Charlier. Det synes mig, som om han gjort denna framställning mera som om det gällde ett filantropiskt anslag, ett anslag som universitetets observatorium skulle få endast av nåd och barmhärtighet, och herrarna bli nog icke litet förvånade, ifall jag talar om vilket syfte som avses med anslaget i fråga. Av en skrivelse, som är intagen i statsverkspropositionen, framgår till vilka ändamål pengarna skulle gå. Det nuvarande anslaget, som man anser vara för litet, är avsett för eldning, för utvidgning av den vetenskapliga verksamheten, för vetenskapliga publikationer, för underhållande av förbindelser med utländska observatorier, för inbindning av böcker samt för belysning och för papper m. m. Det gäller sålunda inköp av sådan materiel, som vilken vetenskaplig institution som helst nödvändigt måste påräkna, och det är att beklaga, att förevarande framställning icke blivit mera positiv utan sådan, att man får den förnimmelsen, att det är meningen att riksdagen skulle bevilja ett nådevedermäle, om jag så får uttrycka mig, då man ju icke tyckes ha råd att elda tillräckligt eller hålla tillräcklig belysning och ej heller att köpa papper eller bestrida bokinbindningar och icke ens binda in de vetenskapliga arbeten, som man får i present från utländska observatorier. Observatoriet kan icke låta trycka de vetenskapliga avhandlingar, som bliva inom institutionen utarbetade, utan professor Charlier har hos de vetenskapliga samfund, av vilka han är medlem, hemställt att få dem tryckta i dessas publikationer, för att de på detta sätt skola bli offentliggjorda. Detta har medgivits, men även det kostar pengar.

Nu tror jag icke, att andra kammaren är sinnad att säga nej, då det gäller ett så absolut nödvändigt anslag som det ifrågasvarande. Mig förvånar det, att det räcker med 5.000 kronor. 10.000 kronor vore näppeligen för mycket, men man har av ren blygsamhet nöjt sig med 5.000 kronor. Jag förstår emellertid de skäl, som göra att statsutskottets ärade ledamöter icke ens velat gå med på detta belopp av 5.000 kronor. Jag är övertygad om, att det för statsutskottet icke är lätt att ibland den mängd anslagskrav, som underställas dess prövning, sovra ut dem, som äro absolut nödvändiga, men jag tror emellertid, att om någon ledamot

*Ang. materiel
för astronomiska obser-
vatoriet i
Lund.*

(Forts.)

Ang. materiel
för astrono-
miska obser-
vatoriet i
Lund.

(Forts.)

av utskottet ville här resa sig upp och förklara, att han för sin del icke hade något emot att öka anslaget till 5,000 kronor, så skulle det vara tillräckligt för att kammaren skulle inse, att detta krav, som ställdes på densamma, borde beviljas.

Om jag nu gör ett så stort nummer av en så liten siffra, är det därför, att jag tycker, att denna vetenskapliga institution, som har så skickliga vetenskapsmän och så varma förespråkare, icke skall behöva i en sådan bagatellfråga tigga riksdagen om att få pengar till att trycka sina vetenskapliga alster, för att få bläck och skrivmateriel eller för att få sina lokaler uppvärmda. Jag skulle sålunda vilja till kammaren rikta en vördsam hemställan att trots de eljest beaktansvärda skäl, som förestavat statsutskottet, bevilja det anslag, varom här är fråga. Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet och avslag å utskottets hemställan.

Herr Rydén i Malmö: Vore det så som herr Sommelius här säger, att observatoriet icke hade pengar att elda eller att köpa bläck och papper för, skulle det icke förvåna mig, att han här uppträder och talar för förhöjt anslag, men nu är det icke så, utan observatoriet i Lund har till och med 1.000 kronor mera än observatoriet i Uppsala för ifrågavarande ändamål. Vad det här gäller är att observatoriets föreståndare önskat att bli i tillfälle att göra något större utbyte med andra institutioner av vetenskapliga meddelanden. Nu vill jag säga, att jag icke skulle taga hårt vid mig, om kammaren bifölle det högre anslaget, då jag är lika intresserad av att Lunds universitet utvecklas, som den föregående ärade talaren, men vi ha inom statsutskottets andra avdelning, som handlagt detta ärende resonerat som så, att man med hänsyn till rådande tidsförhållanden borde se till att bevilja endast sådana nya anslag, om vilka man kan säga, att de icke utan våda kunna uppskjutas, och det gör, att jag har varit med om att stryka anslag, som legat mitt hjärta nära, därför att mitt sanningssinne sagt mig, att det icke skulle vara förenat med någon våda att uppskjuta dem till över den nuvarande krisen. Ett sådant anslag kommer längre fram, när det gäller gymnastikkurser för småskollärarinnor. Jag har varit med om att avstyrka det visst icke därför, att jag icke önskar framgång åt själva saken, utan därför att jag inser, att det icke sker någon olycka eller någon skada, om den får anstå till över krisen.

Vad den nu föreliggande anslagsökningen beträffar, så har universitetskanslern avstyrkt densamma med hänsyn till önskvärdheten av att iakttaga sparsamhet, och jag hemställer till denna kammare och till vilken upplyst opinion som helst, om icke greve Fredrik Wachtmeister, den nuvarande universitetskanslern, visat i all sin verksamhet en sådan nitälskan för de svenska universiteten, att man kan antaga, att han icke skulle försummat att framhålla detta anslags nödvändighet, i fall det icke kunnat uppskjutas.

Däremot har jag för min del varit med om att i nästa punkt

tillstyrka ett anslag till en annan institution i Lund, vilket anslag blivit av universitetskanslern avstyrkt. Men beträffande detta anslag till geologisk-mineralogiska institutionen är det faktiskt så, att det föreligger en brist. Under en följd av år har man anlitat universitetets reservfond. Institutionen har genom testamente av en professor erhållit stora samlingar, som måste underhållas. Utredningen i denna fråga har tillkommit efter det universitetskanslern avgivit sitt yttrande, och vi ha funnit inom statsutskottet, att framställningen om anslagsökning var så starkt motiverad, att vi följt Kungl. Majt.

*Ang. materiel
för astronomiska obser-
vatoriet i
Lund.
(Forts.)*

Jag har sagt, och jag upprepar det, att jag personligen icke skulle ha något emot att bevilja det ifrågasatta anslaget å 5.000 kronor, men när man går till sadana överdrifter, att det icke vore för mycket att för en enda liten institution begära ett materielanslag å 10.000 kronor, så undrar jag, vart det skulle bära hän, om man fortsatte på den vägen. Det bleve oerhörda summor med den massa institutioner, som vi ha. Vill kammaren bevilja det högre anslaget, så tar nog icke statsutskottet det så nära vid sig. men säkert är, att utskottet haft skäl för sin ståndpunkt, att detta är ett anslag, som under nuvarande kritiska situation kan uppskjutas, och därför tillater jag mig att i egenskap av utskottsledamot yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sommelius: Herr talman, med anledning av herr Rydén's anförande och påpekande, att han icke skulle ha något emot det högre anslaget, om det nämligen förhölle sig så som jag framställt det, så vill jag fästa uppmärksamheten på, att jag icke haft något annat till ledning för mina påståenden än statsverkspropositionen. Där står tydligt framhållet, att anslaget på 3,500 kronor visat sig otillräckligt för ändamålet. och till stöd härför göres en längre utredning, som bland annat visar, att utgifterna för eldning mer än fördubblats — eldning ingår sålunda i anslaget — och att i övrigt de utgifter, som jag nyss uppräknat täckas av anslaget. Det förvånar mig, att detta anslag kan räcka till alla de poster som därmed avses. I andra liknande fall är det ju så, att kostnader för eldning och dylikt bestridas ur andra kassor än dem, som ställts till förfogande för vetenskaplig forskning. Här däremot framhålles särskilt, att anslaget även avser kostnaderna för belysning, papper, inköp och inbindning av böcker, tryckning av publikationer, in- och utländska, m. m. Jag kan således ej finna att jag gjort mig skyldig till några överdrifter i mitt förra anförande.

Här gjordes i denna fråga av herr Rydén en jämförelse med Uppsala universitet, som gick ut på att visa, att man där icke hade mer än 2,500 kr. i anslag. Ja, det är riktigt, men det är att märka, att här avser anslaget icke blott detsamma som i Uppsala, observatorieanläggningen, utan det avser också den meteorologiska anstalten, och denna har i Uppsala sitt egna anslag på 3,500 kronor. Sålunda är det 6,000 kronor, som anslås i Uppsala för sam-

Ang. materiel för astronomiska observatoriet i Lund. (Forts.) ma ändamål, för vilka i Lund anvisats 3.500 kronor. Jag tror, att dessa mina uppgifter äro fullt korrekta.

Då herr Rydén anförde, att universitetskanslern greve Wachtmeister avstyrkt anslaget, så vill jag erinra om, att han gjort det med den motiveringen, att det vore nödvändigt att iakttaga den största sparsamhet. I fråga om herr Rydéns prisande av universitetskanslerns intresse för universitetet skall jag giva mitt fulla erkännande åt hans mening härutinnan. Jag vill säga, att detta intresse icke kan av oss tillnärmelsevis högt nog taxeras. Men jag tror, att den allmänna depressionen i ekonomiskt avseende också tryckt sin prägel på hans framställningar, då han för universitetens vidkommande icke velat besvara riksdagen med några nya eller ökade utgifter, ehuru jag samtidigt är av den uppfattningen att det nog varit med svidande hjärta, som han vägrat lämna sitt bifall till den föreslagna ökningen av 1,500 kronor till materiel för universitetets i Lund observatoriska anstalt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Westman: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få erinra kammaren därom, att tack vare beslut vid 1911 och 1912 års riksdagar det astronomiska observatoriet i Lund erhållit två nya byggnader, och att det är framför allt till följd härav, som behov av ökat materielanslag framträtt.

Av det nuvarande materielanslaget går sedan några år en större del än förut, nämligen årligen 792 kronor mera, till ljus och värme. Samtidigt som detta belopp alltså går förlorat för de direkta vetenskapliga ändamålen, erbjuder den nya anstalten ökade vetenskapliga arbetsmöjligheter för föreståndaren, som det gäller för honom att taga vara på. Att institutionens föreståndare känner det vara en hederssak att fullt utnyttja alla dess resurser i vetenskapens tjänst, är naturligtvis värt all erkänsla, och han synes vara väl förtjänt av att erhålla det understöd, som han därvid behöver.

Det har glatt mig att finna, att statsutskottet trots sitt avslagsyrkande tydligen är av denna åsikt, fastän utskottet ansett, att anslagsökningen kan uppskjutas till ett följande år. Jag ber att få framhålla, att, om jag fattat statsutskottets uttalande rätt, så inger det goda förhoppningar om att den behövliga anslagsökningen snart skall komma till stånd.

Herr Rydén i Malmö: Jag vill för min del begagna tillfället att här vitsorda, att i statsutskottets motivering finnes direkt uttalat, att anslagsökningen bör beviljas, sedan krisen är över. Jag tror icke någon av statsutskottets medlemmar, om de då äro med, ämna undandraga sig konsekvenserna av detta yttrande.

Jag kan icke förstå den uppfattning, som herr statsrådet här uttalat, att den omständigheten att man använder en del av materielanslaget till ved eller bränsle, att man sålunda använder icke

fullt 800k ronor av 3,500 kronor för detta ändamål, skulle särskilt motivera en höjning av hela anslaget.

Jag skall emellertid be att få säga ett par ord angående vad som mahända varit i yttersta hand avgörande för statsutskottets ståndpunkt i denna fråga. Det är ju allom bekant, att Kungl. Maj:t i höstas utsände en erinran till alla myndigheter, att vid upprättande av petita till riksdagen iakttaga all tänkbar sparsamhet, och detta bud följdes av myndigheterna, såvitt jag vet, rätt allmänt. Vad nu särskilt beträffar Lunds universitetskansler, så följde även han denna uppmaning så långt som han ansåg det vara möjligt. Om man nu utgår ifrån att riksdagen skulle gå längre än vederbörande myndigheter ansett sig böra göra i sådana fall, då icke nödfallsomständigheter föreligga, kan jag ej undertrycka den farhåga, som kom till uttryck inom statsutskottets andra avdelning, när denna fråga behandlades, den farhågan, att ett dylikt förfaringsätt skulle uppmuntra myndigheterna att överväga, hurvida de icke gått för långt i sparsamhet, när det gällt att framställa petita. Och jag tror det ej kan anses önskvärt, att man uppmuntrar i detta avseende.

Frågan är ju ej stor, och det finnes ju intet skäl att den gives några stora dimensioner, men jag tror, att statsutskottet haft goda skäl för sin ståndpunkt.

Herr Sommelius: Ursäkra mig herr talman, att jag åter begär ordet, men jag har blott velat meddela, att jag icke anser det vara skäl att besvära kammaren med votering. Av det uttalande som den statsutskottsledamot, som nyss yttrat sig, haft i frågan, har jag emellertid ansett mig kunna draga den slutsatsen, att det bör finnas grundad anledning antaga, att det ökade anslaget vid nästa riksdag har större utsikt att bifallas.

Härmed var överläggningen slutad. Efter det herr talmannen givit propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 78—108.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 109, angående statssamskola i Sollefteå.

Under punkten 109 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels medgiva, att en statssamskola finge upprättas i Sollefteå, under villkor att Sollefteå köping enligt sitt åtagande ej blott tillhandahölle erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor utan även till statsverket årligen inbetalade ett belopp, motsvarande en fjärdedel av den vid samskolan anställda lärarpersonalens begynnelselöner, dock att under

Ang. materiel för astronomiska observatoriet i Lund.
(Forts.)

Ang. statssamskola i Sollefteå.

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

övergångstiden endast skulle inbetalas ett belopp, motsvarande 400 kronor för termin för varje vid läroverket inrättad samskoleklass, till dess alla klasserna blivit inrättade, varefter från och med påföljande kalenderår full avgift skulle erläggas; mot vilket åtagande köpingen skulle äga rätt att av lärjungarna i samskolan upptaga terminsavgifter, dock ej till högre belopp eller under strängare villkor för befrielse, än som stadgades rörande de avgifter, som av realskolornas lärjungar erlades till statsverket;

dels föreskriva, att första och andra klasserna vid statsamskolan skulle upprättas med ingången av läsåret 1916—1917 samt att vid början av varje följande läsår skulle upprättas ytterligare en klass, i ordning nedifrån räknat, intill dess samskolan blivit färdigbildad;

dels ock för inrättandet vid samskolan från och med den 1 juli 1916 av en rektorstjänst och en första lärarinnebefattning från och med år 1916 höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 7,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft en inom andra kammaren av herr *Berg* i Stockholm väckt motion, nr 98, däri hemställts, att det av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen framställda förslaget om inrättande av en statsamskola i Sollefteå icke måtte av riksdagen bifallas.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med bifall till herr *Bergs* i Stockholm ovanberörda motion, måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

Vid punkten var emellertid fogad reservation av herrar *Swartz*, *Strömberg*, *H. H. K. Ericson*, *Aström*, *Ekelund*, greve *Posse* och *Bergqvist* vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet *Westman*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Statsutskottet har under den nu föreliggande punkten behandlat Kungl. Maj:ts förslag om inrättandet av en statsamskola i Sollefteå och tillika en av herr *Fridtjuv Berg* i Stockholm väckt motion, vari yrkas avslag å Kungl. Maj:ts förslag. Utskottsmajoriteten har mot sju reservanter slutit sig till avslagsyrkandet.

I Sollefteå finnes för närvarande en enskild samskola, för vars uppehållande Sollefteå köping och socken visat stor offervillighet, och som därjämte åtnjuter ett statsunderstöd av 4,300 kronor. Sedan flera år tillbaka har man i orten hyst en livlig önskan att få denna enskilda skola ersatt med en statens samskola. Redan år 1906 gjordes en framställning i sådant syfte, men den avlogs av Kungl. Maj:t av det skälet, att skolan icke hade uppnått det elevantal av 120 lärjungar, som enligt då tillämpade grunder ansågs

vara en förutsättning för att staten skulle övertaga omsorgen om undervisningen genom att inrätta en samskola. Nu har skolan ett elevantal, som överstiger denna siffra, och nu komma Sollefteåborna tillbaka med sin framställning, men nu mötas de med den förklaringen, att de komma att erhålla avslag å densamma av en annan anledning.

Utvecklingen däruppe har visserligen gått snabbt, men den har icke varit snabb nog. Någoting har inträffat under mellantiden. Och vad är det då som har hänt? Jo, svarar man: riksdagen har genom sitt år 1909 fattade beslut om understöd åt kommunala mellanskolor och enskilda mellanskolor slagit in på en skolpolitik, som innebär, att det fastslagits, att inga nya statssamskolor eller realskolor vidare skola inrättas.

För min del har jag vid ett studium av 1909 års riksdagsbeslut icke kunnat finna, att det har en sådan innebörd. Och jag ber att få framhålla, att ej heller den myndighet, som närmast har att göra med tillämpningen av detta beslut, nämligen läroverksöverstyrelsen, kommit till den uppfattningen, att riksdagens beslut i frågan skulle vara av sådant innehåll. Beslutet innebär, såvitt jag kan förstå, endast att statsunderstöd på vissa villkor tilldelats en ny skoltyp, mellanskolan. Men lika litet, som beslutet innebar, att statens real- och samskolor skulle avskaffas, lika litet innehöll det, att statsmakterna förbundo sig att icke vidare inrätta nya statsskolor. Det yttrande, som dåvarande departementschefen i 1913 års statsverksproposition fällde på tal om en ifrågasatt allmän revision av vart läroverkssystem, synes mig alldeles riktigt karakterisera den skolpolitik, som bestämdes år 1909. Han yttrade, att realskola och kommunal mellanskola tills vidare borde få verka vid sidan av varandra, vardera efter sin natur och sina resurser. Först så kunde det bli möjligt att bilda sig ett på oomtvistlig erfarenhet, icke endast på antaganden och försäkringar, grundat omdöme om *deras inbördes värde och rätta plats* i vart framtida skolväsen. Någoting mera än detta, någoting, varigenom realskoletypen skulle erhållit en tillbakasatt plats i vart skolväsen, inneslöts, såvitt jag kan se, icke i 1909 års beslut.

Såväl 1913 som 1914 års riksdagar ha sedermera uttalat sig för den ifrågasatta reformen av vårt läroverkssystem. Men de ha icke närmare yttrat sig om den riktning, vari denna reform borde gå. Jag hänvisar herrarna till det referat, som lämnats i föreliggande utskottsbetänkande. Men just i detta betänkande går utskottet ett steg längre och gör ett synnerligen viktigt och bindande uttalande. Det heter där, sedan utskottet lämnat de nys åberopade referaten, på sidan 49: »Utskottet vill visserligen icke mera utförligt uttala sig om den riktning, i vilken denna revision kan förmodas komma att gå, men av det senaste årtiondets utveckling, synes man dock kunna draga den bestämda slutsatsen, att det ej kan förväntas, att staten utvidgar sin medverkan till upprätthållandet av två med varandra parallella barndomsskolor.»

Om detta uttalande inflyter i riksdagens skrivelse, så betyder

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

detta, att riksdagen förklarar som sin mening, att inga nya statens realskolor eller samskolor hädanefter få inrättas, utan endast kommunala mellanskolor. Men därmed har också riksdagen tillerkänt denna senare skolform en bestämd företrädesrätt. Jag vågar ifrågasätta, om det är tillrådligt, att riksdagen nu utan närmare utredning på detta sätt intager ståndpunkt i en fråga, som är av så stor betydelse för vårt skolväsen.

Jag ber att i detta sammanhang få yttra några ord av mera allmän räckvidd om de båda skolformer det här gäller att jämföra, den sexåriga realskolan och samskolan å ena sidan, och den fyraåriga kommunala mellanskolan å den andra. Först ber jag likväl att få förutskicka den anmärkningen, att jag nu lika litet som jag gjort det i statsverkspropositionen på något sätt ämnar rikta något angrepp mot den kommunala mellanskolan. Det är ett fullkomligt missförstånd, om man fattar mig på det sättet.

Anledningen till att man på många håll ger mellanskoletypen ett bestämt företräde framför realskoletypen, är som bekant, att samskolan bygger på folkskolan som bottenskola och härutinnan ställes i motsats till realskolan. I mångas tankar erhåller genom en sådan motsättning realskoletypen en karaktär av överklasskola, som den alls icke har i verkligheten.

Ser man t. ex. på uppgifterna om det antal lärjungar i de olika skolformerna, som helt eller delvis befriats från terminsavgifter, så skall man finna, att det skett i ungefär samma omfattning ifråga om båda skoltyperna, och man får det intrycket, att barnen komma i stort sett från hem av ungefär samma sociala struktur.

Undersöker man vidare, från vilka läroanstalter å ena sidan de kommunala mellanskolorna och å den andra de allmänna läroverken erhålla sina nytillträdande lärjungar, så skall man finna, att i båda fallen större delen av lärjungarna komma från folkskolan.

I fråga om de allmänna läroverken framgår detta av följande siffror. Läsåret 1913—14 inskrevos vid dessa läroverk 4,036 lärjungar, som förut icke tillhört allmänt läroverk. Av dessa kommo omkring 2,400 från folkskolan, alltså nära 60 procent av samtliga nyinskrivna. Jag ber få tillägga, att endast ett obetydligt antal, om jag minns rätt omkring 400, av dem, som kommo från folkskolan, åtnjutit någon som helst enskild undervisning för att förmedla övergången. Dessa uppgifter ur läroverksstatistiken visa, huru lätt övergången är från folkskolan till de allmänna läroverken och huru litigt den användes.

Vänder jag mig så till de kommunala mellanskolorna, visar det sig, att vid de 27 kommunala mellanskolorna nyinskrevos läsåret 1913—14 755 lärjungar och att av dem 510 kommo från folkskolan. Dessa utgjorde alltså 67,5 procent av hela antalet.

Ur denna synpunkt utgjorde alltså folkskolan *bottenskola* för de allmänna läroverken i nästan lika hög grad som för de kommunala mellanskolorna (omkring 60 procent av eleverna i ena fal-

let, 67,5 procent i det andra). Jag vill naturligtvis med detta uttryck icke undandölja det förhållandet, att folkskolan i en helt annan mening utgör bottenkola för den kommunala mellanskolan, i den mening nämligen, att mellanskolan organisatoriskt sett utgör en direkt påbyggnad på folkskolans A-typ.

Det har säkerligen förvånat mer än en av kammarens ledamöter att få höra, att så jämförelsevis många av de kommunala mellanskolornas elever tidigare åtnjutit undervisning på annat håll än i folkskolan. Förklaringen härtill är den, att på atskilliga av de orter, där kommunal mellanskola inrättats, finnas enskilda läroanstalter, vanligen 2- eller 3-åriga, som ha lagt sina läroplaner så, att de direkt förbereda till inträde i den kommunala mellanskolans första klass. Huruvida inrättandet av dylika förberedande privatskolor är en anordning, som kommer att försvinna, eller om den kommer att få ökad spridning, därom kan först framtiden lämna upplysning. Så mycket torde man dock gissningsvis kunna säga, att om det visar sig, att barnen genom dylika privata läroanstalter kunna föras fram ett år tidigare till den kommunala mellanskolan än genom folkskolan, så torde man nog ha att räkna med tillkomsten av flera dylika privata läroanstalter. I annat fall däremot, d. v. s. om erfarenheten går i den riktningen, att det går lika fort genom folkskolan, så torde väl de privata läroanstalterna komma att försvinna.

Jag har med vad jag senast sagt kommit att vidröra en viktig fråga, den om studietiden. Jag ber att få meddela några upplysningar om, i vad mån användandet av den ena eller andra skolvägen, mellanskolans eller realskolans, inverkar på studietidens längd, och jag har så mycket större anledning därtill, som den ärade motionären varit inne på denna fråga. I sin motion har han på ett ställe, som finnes avtryckt i utskottets betänkande nedst på sidan 47, vänt sig mot den åsikten, att mellanskolans lärjungar skulle bli rätt mycket fördröjda i sina studier och komma att avlägga sin realskoleexamen vid högre ålder än andra. Motionären meddelar siffror från senaste läsår rörande medelåldern vid realskoleexamen vid olika läroanstalter, vilka siffror visa, att den av honom bekämpade åsikten är oriktig. Mot dessa siffror har jag ingen invändning att göra, lika litet som mot den slutsats han därur drager. Medelåldern vid avläggandet av realskoleexamen är icke högre vid de kommunala mellanskolorna än vid realskolorna.

Men när man bedömer värdet av siffrorna från de allmänna läroverken, måste man erinra sig, att dessa läroverk förbereda icke blott till realskoleexamen utan också till studentexamen. Tyvärr finnas i läroverksstatistiken icke några siffror tillgängliga för senare tid än höstterminen 1909 rörande medelåldern i de olika klasserna och ringarna vid de allmänna läroverken. Jag får alltså hålla mig till siffrorna från höstterminen 1909. Vid de allmänna läroverken var nämnda termin medelåldern i klass 1 10,3 år. När lärjungarna lämna klass 5, dela de sig som bekant, så att en del

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

gå till klass 6 och där avlägga realskoleexamen, andra åter till gymnasiets ring I. Man skulle nu tro, att lärjungarna i klass 6 och i ring I hade samma medelålder, med så är icke fallet. I ring I är medelåldern 15,3 år eller just den siffra, som man får, om man adderar fem år till medelåldern i klass 1. I klass 6 åter är medelåldern högre, den är 16 år. Härav framgår, att de äldsta bland lärjungarna, däribland synbarligen flertalet av dem, som någon gång varit kvarsittare, gå in i klass 6. I ring I är medelåldern den, som svarar mot medelåldern i klass 1 utan att höjas genom kvarsittare över det normala.

Den jämförelsevis höga medelåldern för realskoleexamen vid de allmänna läroverken beror alltså icke på studieplanen utan på det examinerade lärjungematerialets beskaffenhet.

Det återstår nu för mig att beröra den frågan, i vad mån organisationen av den ena eller andra studievägen inverkar på tidpunkten för avläggandet av studentexamen. Enligt en inom departementet utarbetad redogörelse förhåller det sig härvidlag på följande sätt. De elever, som från folkskolan inskrivas vid de allmänna läroverken, ha i allmänhet tillbringat de tre första skolåren i småskolan och folkskolan. Om en lärjunge inskrives i småskolan det kalenderår, under vilket han fyller 7 år samt från folkskolans första klass övergår till första klassen i allmänt läroverk, blir han 19 år det år, han avlägger sin studentexamen. En lärjunge, som väljer vägen småskola-folkskola-kommunal mellanskola-gymnasium fram till studentexamen, fyller 13 år det år, då han från folkskolans fjärde klass vinner inträde i mellanskolan, samt 17 år det år, han avlägger realskoleexamen. Å gymnasiet behöver han tillbringa åtminstone tre år (i medeltal $3\frac{1}{2}$) och blir således i gynnsamma fall student det år han fyller 20 år. Den lärjunge, som väljer vägen över folkskolan fram till studentexamen, förlorar i båda fallen tid i jämförelse med den, som gått igenom en enskild för inträde vid de allmänna läroverken avsedd förberedande skola. Tidsförlusten blir något mer än ett år för den, som väljer den hittills vanliga vägen att från folkskolans första klass gå in i läroverkets första, den blir två å tre år för den, som väljer vägen över folkskola och kommunal mellanskola.

Jag ber att få framhålla, att denna fråga om studietidens längd naturligtvis är en synnerligen betydelsefull fråga icke minst för de ekonomiskt mindre bärkraftiga hemmen. Ty det betyder dock åtskilligt i mindre bemedlade hem, om föräldrarna bli nödsakade att hålla sina barn till studier ett, två eller tre år längre än vad som med en på studentexamen inriktad studiordning skulle vara behöfligt.

Jag har naturligtvis med vad jag här sagt icke avsett att lämna en fullständig översikt över de olika skolsystemens förtjänster eller bevisa, att det ena efter en allsidig jämförelse bör erhålla företräde och göras till allenarådande. Min avsikt har endast varit att uppvisa, att kammaren skulle handla förhastat, om den ställde sig på den ståndpunkt, statsutskottets majoritet

intagit, och nu utan närmare utredning fastslog, att det ena systemet, mellanskolans, bör undantränga det andra, det som representeras av realskolan som huvudtyp.

För min del har jag vid förordandet av det förslag i statsverkspropositionen, som nu är föremål för debatt, utgått därifrån, att de båda skolformerna — mellanskolan och realskolan — äro i lika mån erkända av staten och att man, när fråga bleve, om en skola av den ena eller andra typen skulle inrättas på en viss ort, borde välja dem emellan efter praktiska hänsyn, med hänsyn till ortsförhållandena. Detta är den enda princip, jag i detta ärende vill företräda. Det är en frihetens, en *valfrihetens* princip, i motsats till den uniformitetsprincip, som statsutskottets majoritet förfäktar.

Den konkreta fråga, som det i nu föreliggande fall gäller att lösa, bör alltså enligt min mening ställas på det sättet: *är en statens samskola eller en kommunal mellanskola att föredraga med hänsyn till Sollefteå behov och förhållandena i orten?*

Jag har i statsverkspropositionen framdragit de skäl, som tala för samskolan. Det torde icke vara nödvändigt att här utförligt utveckla dessa skäl ånyo. Jag ber endast att få erinra därom, att i hela den bygd, som tillhör Sollefteå läroverksområde finnes endast en folkskola av A-typ och att alltså i stort sett den grund saknas, varpå mellanskolan såsom organisation är uppbyggd. Jag ber vidare få erinra därom, att en icke ringa del av Sollefteå befolkning — nämligen särskilt officerare och underofficerare vid de båda truppförband, som där äro förlagda — äro underkastade nödvändigheten av förflyttningar, och att det för dem och deras barn är av vikt, att i Sollefteå finnes en skola med samma kursindelning som i de orter, varifrån de komma eller dit de flytta.

Innan jag slutar, vill jag i korthet beröra endast två ytterligare frågor. Den ena är kostnadsfrågan. För det närmaste året skulle inrättandet av en samskola för staten medföra en utgiftsökning av endast 2,700 kronor. Det är svårt att beräkna, hur mycket mera en statssamskola, sedan den vuxit ut och blivit fullfärdig, skulle komma att årligen kosta staten än en fullständig kommunal mellanskola. Något särdeles stort misstag torde man ej begå, om man anslår merkostnaden till omkring 10,000 kronor årligen. Detta är ju naturligtvis att anse som en avsevärd summa, men om man betänker, att skolan skall tillgodose ett läroverksområde, som innefattar en betydande del av den rika Ådalen, med ett invånareantal på 52,000 personer, om man betänker, vilka stora inkomster, som inflyta till statsverket i form av skatter av den rörelse, som bedrivs i denna bygd, så tror jag, att man icke behöver vara norrlänning för att anse, att det icke skulle vara obilligt, om staten offrar den summan för att lösa skolfrågan på ett tillfredsställande sätt och på ett sätt, som ortsbefolkningen själv önskar.

Den sista fråga, som jag vill upptaga, är frågan om konsekvenserna av ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Statsutskottet

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

vill göra gällande, att ett bifall skulle medföra vittgående ekonomiska konsekvenser, i det att liknande krav skulle resas från en mängd samhällen, som skulle kunna åberopa ej blott en vida större folkmängd än Sollefteå utan också minst lika vägande skäl. Jag vågar påstå, att statsutskottet icke skulle framställt denna mening, om statsutskottet tagit hänsyn till olikheten mellan förhållandena i Norrland och i de södra delarna av riket. Tager man hänsyn härtill, så tror jag, att man i stället kommer till den åsikt, som uttalats av läroverksöverstyrelsen och av mig, att ett beslut om en statssamskola i Sollefteå icke medför som konsekvens, att man behöver anse sig därigenom vara bunden att upprätta samskolor även å andra orter.

Med stöd av vad jag sålunda yttrat vågar jag uttala den förhoppningen, att kammaren måtte finna Kungl. Maj:ts proposition vara grundad på goda skäl och lämna sitt bifall till densamma.

Vidare anförde:

Herr Kaijser: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall Kungl. Maj:ts proposition. Jag gör det i första hand därför att jag anser, att en statens samskola i Norrland skulle vara av stor betydelse. Staten har visserligen andra skolor i Norrland, men alla dessa skolor ha med undantag av dem i Östersund blivit förlagda i närheten av kusten och icke inuti landet. Vi skola komma ihåg, att Härnösands stift och Luleå stift äro 50.000 kvadratkilometer större än alla de andra stiftens tillsammans, och för den inre delen av detta stora område, d. v. s. fransett kusttrakterna, finnes endast Östersunds statsläroverk. Genom att i Sollefteå inrättades ett statsläroverk, skulle det bliva ett till, beläget cirka 12 mil från kusten. Sollefteå synes mig för övrigt vara synnerligen lämpligt härtill på grund av de stora framsteg, som där gjorts under de senare åren. Jag vill vidare säga, att det särskilt för Norrland skulle vara av synnerligt stor vikt, att det bleve en samskola i stället för en kommunal mellanskola just av de anledningar, som herr statsrådet framhållit. Det gäller här att tänka på den fortsatta utbildningen vid allmänt läroverk. Det är givet, att om en pojke i Sollefteå skulle vilja ta studentexamen, så är det svårt för honom — om en mellanskola skulle ersätta den privata samskolan, som nu finnes — att från denna mellanskola komma direkt in på gymnasium. På samma sätt förhåller det sig, om han från Sollefteå skulle flytta till en annan plats och vilja övergå till en statsskola; han kan då icke från mellanskolan flytta över till motsvarande klass i en samskola.

Det är icke blott de i Sollefteå befintliga officerarne och underofficerarne, som flytta, utan hela befolkningen däruppe i Norrland är mycket rörlig, och särskilt bland arbetarebefolkningen är det vanligt, att man flyttar till och från de olika distrikten, Sundsvallsdistriktet, Härnösandsdistriktet, Umeådistriktet.

Vad sedan kostnaderna beträffar ber jag få påpeka en sak,

som icke blivit nämnd, nämligen att i den händelse Sollefteå privata samskola skulle indragas, så måste de två lägsta klasserna överflyttas till folkskolan. I sådant fall måste det för dessa lärjungar, som uppgå till omkring 60, anställas två nya lärare, och då staten skall bidraga till deras löner med $\frac{9}{10}$, så blir skillnaden mellan omkostnaden för en statens samskola och en mellanskola icke så stor, som man anført. Då härtill kommer, som i statsverkspropositionen meddelas, att såväl kommunalstämman i Sollefteå socken som kommunalfullmäktige i Sollefteå enhälligt anhållit att få en statens samskola, så anser jag för min del att riksdagen icke bör knussa på detta anslag, utan i stället tillmötesgå Ortsbefolkningens önskningsar.

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Med herr Kaijser förenade sig herr Öberg:

Herr Berg i Stockholm: Den argumentering för den kungliga propositionen, som förebragts av departementschefen och den senaste talaren, har jag icke kunnat finna övertygande.

Allraminst kan jag medgiva riktigheten av det försök, som gjorts, att liksom bagatellisera den principiella innebörden av det förslag, som föreligger. Tvärtom, propositionen har i mina ögon en mycket stor förtjänst i det hänseendet, att den givit riksdagen tillfälle att så att säga i renodlad form, utan sammanblandning med andra ting, behandla en stor principfråga, nämligen den om folkskolan som bottenskola. Här skola vi idag avgöra frågan: Skall folkskolan vara bottenskola i Sollefteå? Men detta spörsmål är endast en liten del av ett större: skall man överhuvud taget sträva mot det målet, att folkskolan steg för steg alltmer blir bottenskola för vårt offentliga undervisningsväsen i det hela?

Från olika håll svarar man olika på det spörsmålet. Å ena sidan har det inom andra kammaren alltifrån dess tillkomst funnits en stark stämning för folkskolan som bottenskola, och med riksdagsbeslutet 1909 om upprättande av kommunala mellanskolor har strävandet härför vunnit sin första stora seger. Denna innebar naturligtvis ej, att riksdagen då skulle formligen ha förklarat, att hädanefter ingen statssamskola eller realskola skulle kunna upprättas, och då herr statsrådet syntes vilja antyda, att jag påstätt något dylikt, gjorde han sig skyldig till en missuppfattning av vad som sagts i motionen och i allmänhet från den sida jag tillhör. Men 1909 års beslut innebar, att man då slog in på att använda folkskolan som bottenskola, och att man visade sig ha för avsikt att för framtiden sträva alltmera i den riktningen. Å den andra, motsatta sidan har man med stor iver förkunnat, att just det ifrågavarande riksdagsbeslutet av år 1909 var början till vår högre undervisnings dekadans och ruin, samt att statsråden Carl von Friesen, Hammarskiöld och Lindström, genom det erkännande, som de i stigande grad givit principen folkskolan som bottenskola, visat en högst klandervärd eftergivenhet för den onda

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

tidsandan. Det förefaller, som om man på den sistomnämnda sidan nu skulle mena, att man äntligen fått ett tillfälle att kasta om rodet och föra skolskeppet åter in i den gamla trygga hamnen. Sedan jag härmed i korthet pekat på den bakgrund, mot vilken föreliggande fråga bör ses, skall jag övergå till det speciella fall, som i dag föreligger, fallet Sollefteå.

Till en början vill jag då på det eftertryckligaste betona oriktigheten uti den föreställningen, att jag genom min motion och utskottet genom sin tillstyrkan därav skulle velat förmena Sollefteå samhälle en förmån, som Kungl. Maj:t genom propositionen sökt bereda nämnda samhälle, ja, hela Norrland — man har ju varit mycket ivrig att söka göra detta till en stor norrländsk fråga. Förhållandet är helt enkelt, att Kungl. Maj:t velat ge Sollefteå en 6-klassig statssamskola, medan vi ansett, att det borde hava en 4-klassig kommunal mellanskola. Båda dessa skolor leda till realskoleexamen och genom denna till gymnasiet samt vidare upp till universitetet. Båda föra således — jag upprepar det — alldeles lika högt upp. När det sålunda gång på gång blivit antytt, att en statssamskola skulle tillgodose Ortsbehovet av en högre läroanstalt än folkskolan, men att en kommunal mellanskola däremot icke skulle göra så, är detta fullständigt vilseledande. Tvärtom: det förhåller sig snarare så, att kommunala mellanskolan lämnar ett *mera öppet tillfälle* för studiebegåvade barn i orten att få högre undervisning, eftersom alla, som genomgått folkskolan, kunna söka sig in i en kommunal mellanskola, medan däremot statssamskolan egentligen endast är avsedd för det mindretal folkskolelärjungar, som två år i förtid övergivit folkskolan. Jag vill i alla händelser slå fast, att kommunala mellanskolan leder precis lika högt upp som statssamskolan.

Ja — kan man säga, och det sade också herr statsrådet nyss — men den leder icke dit lika säkert och icke heller lika snart.

Lika säkert kan den icke leda dit, menar man, ty den kommunala mellanskolan har med sina fyra klasser endast folkskolan att bygga på, medan däremot statssamskolans motsvarande fyra övre klasser bygga på samma skolas båda lägre klasser, och dessa senare, menar man, äro naturligtvis en solidare grund än folkskolan.

Ja, om denna argumentering vill jag, för det första säga, att den fullständigt underkändes av 1909 års riksdag. Denna ansåg nämligen, att kommunala mellanskolan med sina fyra klasser kunde leda till en examen, vilken, såsom riksdagen uttryckte sig, vore *fullt likvärdig* med realskolans avgångsexamen, samt att den kunde göra det just på folkskolans grund. Detta framhålles upprepade gånger i riksdagens skrivelse 249 år 1909. De påståenden som Sollefteå kommitterade gjort i motsatt riktning, t. ex. på sidan 138 och flerstädes, dem har riksdagen således prövat och befunnit för lätta. Härtill kommer dessutom för det andra, att under de år, som sedan dess gått, givit 1909 års riksdag rätt i dess nyss nämnda antagande.

I sammanhang härmed måste jag påpeka ett särdeles betydelsefullt missförstånd, vartill herr statsrådet gjort sig skyldig dels i sitt anförande till statsrådsprotokollet, dels ock i sitt nyss hållna anförande. I propositionen yttrar han: »Den kommunala mellanskolan bygger som bekant på folkskolan som grund, i det att för inträde i kommunal mellanskola förutsättes det kunskapsmått, som inhämtas i högsta årskursen av folkskola, anordnad enligt gällande normalplans typ litt. A. En förutsättning för upprättandet av en kommunal mellanskola synes därför böra vara, att folkskoleväsendet i vederbörande ort nått den utveckling, att det utgör en grund av tillräcklig bärighet och erbjuder sina lärjungar tillfälle att inhämta det kunskapsmått, som den kommunala mellanskolan måste fordra av dem, som där söka inträde.» Och han fortsätter: »Undersöker man nu folkskoleväsendets tillstånd i de trakter, som skulle komma att utgöra läroverksområde för en samskola i Sollefteå, finner man emellertid, att i dessa orter med undantag av själfva Sollefteå ej finnes någon folkskola litt. A, d. v. s. den typ, varpå den kommunala mellanskolan skall vara byggd.» Alldeles detsamma sade han ock, som herrarna erinra sig nyss. Men vid framställandet av denna mening synes han ha förbisett vad härom yttrades av 1909 års riksdag, densamma genom vars beslut kommunala mellanskolan kom till. I den kungliga proposition, som då avgavs om kommunala mellanskolor, hade Kungl. Maj:t föreslagit bl. a. följande bestämmelse:

»På den ort, där skolan är upprättad, skall finnas folkskola anordnad enligt gällande normalplans typ litt. A.» Men riksdagen ansåg denna av Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelse obehörlig och yttrade i sin skrivelse: »En mellanskola bör icke mottaga andra lärjungar än sådana, som visat sig innehava de kunskaper, vilka meddelas i folkskola, anordnad enligt gällande normalplans typ litt. A. *Däremot anser riksdagen det icke nödvändigt, att folkskolan på platsen skall vara just av denna typ, då det nämnda bildningsmättet kan inhämtas även i andra skolformer.* Momentet har för-densskull omformulerats.»

Alltså: 1909 års riksdag ansåg, att kommunal mellanskola icke förutsatte, att en s. k. A-skola måste finnas ens på den plats, där den kommunala mellanskolan inrättas, än mindre då att även de omgivande kommunerna måste vara utrustade med skolor av dylik typ, vilket dock herr statsrådet synes anse vara förutsättning för kommunal mellanskolas inrättande. Hans uppfattning går sålunda i detta avseende stic i stäv med den riksdags mening, som skapade kommunala mellanskolan.

Bland skälen mot en kommunal mellanskola i Sollefteå har vidare, särskilt av de kommitterade i Sollefteå, vilkas skrivelse i propositionen åberopas, blivit anført, att det med folkskolan som grundval icke skulle gå för sig att på fyra år komma fram till realskolexamen utan att utsätta eleverna för forcering och överanstängning.

Även i den saken ber jag få åberopa, vad riksdagen sade 1909.

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

I den kungliga propositionen var då beträffande kommunala mellanskolor föreslagen en bestämmelse så lydande: »Skolan skall omfatta tre årsklasser utöver den egentliga folkskolan.» På förslag av särskilda utskottet, som jag hade äran tillhöra, ändrade riksdagen denna bestämmelse och skrev till Kungl. Maj:t: »Det är uppenbarligen av stor vikt, att examen avlagd vid mellanskolan är fullt likvärdig med realskolexamen. Med nu gällande fordringar i denna examen torde mellanskolan icke kunna medhinna realskolans kurser på tre år, utan att lärjungarna utsättas för faran av att överansträngas. På grund härav har årsklassernas antal bestämts till minst 4 i stället för minst 3.»

Alltså: Kungl. Maj:t hade 1909 trott, att kursen skulle kunna genomgås på t. o. m. tre år. Riksdagen tog på utskottets förslag och förlängde kursen till fyra år just för att ha fullt garanterat sig mot forcering och överansträngning av barnen. Och nu kommer man ändå och förklarar helt bestämt, att med »endast» fyra år måste det ovillkorligen bliva forcering och överansträngning. Några skäl för det påståendet har man icke framlagt, och man har icke heller ur erfarenheten kunnat hämta några sådana, eftersom, mig veterligen, ingen undersökning blivit verkställd rörande förefintligheten av forcering och överansträngning vid de kommunala mellanskolorna — liksom för övrigt icke heller vid realskolorna och statsamskolorna.

Ytterligare har man emot de kommunala mellanskolorna andragit, och det gjorde även herr statsrådet i sitt anförande, nyss att genom deras begagnande studierna skulle *fördröjas*. I den framställning från Sollefteå, som åberopas i propositionen, förklaras t. o. m., att med anlitande av mellanskola uppnåendet av studentexamen skulle, såsom det heter, fördröjas *»icke sällan två hela år»*.

Det är verkligen ganska märkvärdigt, att någon kunnat våga ett sådant påstående och särskilt att detta kunnat komma från Sollefteå år 1914. Påståendet förutsätter ju, att det då fanns något avsevärt antal personer, som genomgått kommunala mellanskolan och sedermera avlagt studentexamen, vidare att de personer, som gått en dylik studiebana voro kända i Sollefteå samt att man där funnit, att de genom att anlita mellanskolan, icke sällan blivit fördröjda i två hela år. Till jämförelse ber jag få nämna, att i början av år 1914 företogs — med anledning av ett påstående, att de kommunala mellanskolorna bidragit till sänkande av studenternas allmänna bildningsnivå — inom ekklesiastikdepartementet på departementschefens föranstaltande en undersökning just angående sådana personer som genomgått kommunala mellanskolan och sedermera fortsatt till gymnasiet samt avlagt studentexamen. Man lyckades genom denna undersökning få uppgift om en enda sådan person. Han hade blivit student vårterminen 1913. Förut hade han avlagt realskolexamen. Då man nu vet, att realskolexamen från kommunal mellanskola första gången i Sverige avlades år 1910, synes det antagligt, att denna person avlagt studentexamen tre år efter realskolexamen. Är detta riktigt, lär man svårligen kunna säga, att hans

studentexamen genom kommunala mellanskolans användande blivit fördröjd hela två år. Till någon sänkning av universitetsnivån lär han icke kunnat bidraga, enär han ej blivit vid universitet inskriven. Jag vet icke, om under det år, som sedan förflutit, någon ny undersökning blivit anordnad, jag har icke hört talas därom. I alla händelser tror jag mig kunna påstå, att man icke har något som helst material för det omdömet, att personer, som genomgå kommunala mellanskolan och sedan fortsätta till studentexamen, komma senare till denna examen än andra.

Vad man däremot med bestämdhet vet, det är, att de icke komma senare till realskoleexamen. Detta har jag i min motion genom statistiska siffror visat, och herr statsrådet har nyss förklarat, att han icke hade något emot mina uppgifter härom att invända. Det kan sålunda slås fast, att eleverna komma till realskoleexamen lika tidigt vid de kommunala mellanskolorna som vid statssamskolorna och realskolorna.

Särskilt i Sollefteå har man icke varit van vid, att barnen avlagt realskoleexamen tidigare, än de skulle göra i de kommunala mellanskolorna. Vid 1911 års realskoleexamen från Sollefteå samskola var medelåldern hela 17 år, 1912 var den 16,36 år, och 1913 var den 16,75 år, vilket är *något högre* än den ålder, som eleverna vid de kommunala mellanskolorna i allmänhet kommit till, när de avlagt sin examen.

Det gjorde på mig ett ganska egendomligt intryck, när jag i herr statsrådets anförande slutligen fick möta en gammal gengångare, som spelat en betydande roll vid åtskilliga tidigare tillfällen, då läroverksfrågan varit före. Det var den s. k. normalåldern. Jag hoppas herrarna lade märke till den jämförande tablå som upplästes och som avsåg att bevisa, hurusom barn från folkskolan ovillkorligen *måste* komma senare fram till vederbörande examen än de som gå en annan väg. Men vari bestodo bevisen? Herr statsrådet nämnde, så vitt jag minnes, icke termen »normalålder», men saken använde han i alla fall, hela hans bevisning grundades därpå. Resonemanget om »normalåldern» är följande. I allmänt läroverk kan man vinna inträde vid 9 års ålder; »normalåldern» för inträde är följaktligen 9 år. Så följa 6 realskoleklasser; »normalåldern» för realskoleexamen blir alltså 15 år. Vidare följa efter inträdet i första klassen 9 år till studentexamen; »normalåldern» för studentexamen är således 18 år. På samma sätt för folkskola och kommunal mellanskola: »normalålder» för inträde i folkskolan 7 år, för avgång till kommunal mellanskola 13 år, för realskoleexamen och övergång till gymnasiet minst 17 år, för studentexamen minst 20 år. Där har man de två årens skillnad! Alltsammans är uteslutande grundat på vad man räknat ut böra »normalt» vara ålder vid inträde och vid examen.

Nu har det emellertid många gånger blivit i riksdagen visat, att denna s. k. normalålder är ett rent abstraktum, ett tanketing, en skrivbordsfantasi utan minsta motsvarighet i verkligheten. Vill man göra bekantskap med verklighetens värld, måste man taga

Eng. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

reda på den faktiska medelåldern för realskolexamen och för studentexamen. Den är något helt annat, den är mer än $1\frac{1}{2}$ år högre än »normalåldern». Den saken har upprepade gånger påvisats i riksdagen. De som äro något äldre i kammaren minnas nog, att frågan härom bland annat var före vid 1904 års riksdag, då realskolexamen beslutades. Då förutsade jag, att denna examen icke skulle komma att bli avlagd vid den beräknade »normalåldern» 15 år, såsom man önskade, utan att det i verkligheten skulle gå så, att den bleve avlagd vid 16—17 års ålder, något som man icke önskade. All senare statistik har givit mig rätt, ja mer än rätt, eftersom faktiska åldern för realskolexamens avläggande blivit icke 15—16 år utan 16—17, ja, närmare 17. Jag hade därför hoppats, att man icke vidare skulle få höra resonemanger på grundvalen av den fiktion, som heter »normalålder», utan man hädanefter alltid skulle låta sig angeläget vara att undersöka, hurudan verkligheten är.

När det med stöd av verklig statistik blivit visat, att de lärjungar, som begagna sig av kommunala mellanskolan, icke i denna skola bli fördröjda i sina studier, utan att de komma till realskolexamen praktiskt taget lika tidigt som andra, gör man den invändningen: det må vara sant, men ett fördröjande inträder i alla fall för det mindretal lärjungar, som efter realskolexamen vilja över till gymnasiets andra ring. Denna invändning gjordes ock i herr statsrådets anförande. Den klass, där realskolexamen avlägges, är parallell med första ringen och står icke i organiskt samband med denna samt har icke alldeles samma undervisning. Härav följer, att de lärjungar, som efter realskolexamen vilja över till gymnasiets andra ring, måste undergå en särskild fyllnadstentamen i några ämnen, och bli de därvid kuggade, nå de icke andra ringen utan stanna i den första samt förlora då, säger man, ett år. Ja, detta är delvis riktigt. Men om man närmare undersöker förhållandena sådana de faktiskt ställa sig, finner man, att de ojämförligt flesta, som efter realskolexamen gå över till gymnasiet, icke bliva fördröjda vid övergången. Enligt uppgifter, som jag förskaffat mig, finnas i gymnasierna 103 lärjungar, som kommit dit efter realskolexamen. Av dem ha 71 kommit in i andra ringen eller t. o. m. i tredje, endast för 32 har tentamen utfallit så, att de måst stanna i den första. Hur många av dessa 32, som kommit från högre läroverk, realskola, statssamskola, enskild skola eller enskild undervisning eller från kommunal mellanskola, vet man icke; det upplyser statistiken icke om. Men orsaken till deras missöde ligger icke i skolarten utan i den extra tentamen som fordras, och denna i sin ordning beror därpå, att den klass, i vilken realskolexamen avlägges, står vid sidan av första gymnasieringen. Vill man nu taga bort denna tentamen med därav följande risk för kuggning, måste man laga så, att övergången från realskolans avslutningsklass till gymnasiets begynnelseklass blir omedelbar. Man kan då ordna förhållandet på två sätt: antingen skall realskolexamen bibehållas där den nu är men gymnasiet förkortas till 3 klasser, eller ock skall gymnasiet bibehållas 4-klassigt, men real-

skolexamen sänkas ett år. En omläggning av gymnasiet är nu under förberedelse, och vilken av de båda vägar man därvid än väljer, måste man alltid söka få direkt övergång från realskol-examen till gymnasiet, utan övergångstentamen och utan risk för kuggning. När den reformen är genomförd, kommer den kommunala mellanskolan att även i nu förevarande hänseende vara likställd med statssamskola och realskola.

Av vad jag nu anfört, torde framgå, att med avseende på barnen och deras framsteg i sina studier är den kommunala mellanskolan lika förmånlig som statssamskolan. För föräldrarna, för kommunerna och för staten är den förmånligare.

Att den är förmånligare för föräldrarna, särskilt för föräldrarna på landsbygden är ju klart, enär de måste sända sina barn till en statssamskola redan vid 10 års ålder ungefär, medan de där emot, om en kommunal mellanskola finnes i trakten, kunna ha dem kvar i hemmet ända till 12 års ålder och först då behöva sända dem från sig. De få härigenom två hela år på sig att närmare överväga barnens studieanlag och begåvning, vilket utan tvivel är både ekonomiskt och moraliskt synnerligen förmånligt. Vad den kommunala synpunkten beträffar är det för Sollefteå kommun tydligen ekonomiskt förmånligare att skaffa sig en kommunal mellanskola än att erhalla en statssamskola. Detta kan var och en räkna sig till, och det har också herr statsrådet uttryckligen framhållit såväl nu som i propositionen. I framställningen från Sollefteå samhälle ser man gång på gång starka farhågor uttalade för att samhällets ekonomiska bärkraft skulle bli alltför hårt ansträngd. Det är då ganska underligt, synes det mig, att detta samhälles myndigheter kunnat så ivrigt motsätta sig en skolförnyelse, som blir för samhället mycket billigare, och i stället strävat efter en statssamskola, som för kommunen skulle bli avsevärt dyrare.

Att det också för staten skulle vara ekonomiskt förmånligare att låta Sollefteå skaffa sig en kommunal mellanskola än att giva det en statssamskola, det har med klara siffror ådagalagts; herr statsrådet upplyste ju nyss, att det åtminstone blir 10,000 kronors ökad utgift för staten att ha en statssamskola där, mot att understödja en kommunal mellanskola. Det är visserligen sant, att en årsutgift på 10,000 kronor icke ensam för sig kan anses vara någon så särdeles dyr historia för staten. Men det som blir en dyr historia — och det måste jag bestämt framhålla gentemot herr statsrådets motsatta mening — det är konsekvenserna. Det heter visserligen vid detta tillfälle som vid andra: här är ett undantagsfall; den här kommunen har en särställning; det är alldeles särskilda omständigheter, som här göra sig gällande; det är rent lokala skäl, som tala för den här saken; ett godkännande nu skulle icke innebära någon förbindelse att gå vidare på samma väg o. s. v. Men hur kan det vara möjligt att trygga sig vid dylika bedyranden, då alldeles samtidigt det anspråket framställles, att, om en kommun kan uppvisa ett visst inbygggarantal och ett visst elevantal, så skall den ha nästan ett slags rätt att få statssam-

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

skola? Det är tydligt att Sollefteå endast är den första i en lång rad. Om herr statsrådet nu vore personligen närvarande i kammaren, skulle jag direkt till honom vilja säga, att om i dag Sollefteå får sin statssamskola, kan jag profetera, att han redan på måndag morgon och i vaje fall icke långt härefter skall ha en kö i sitt väntrum, och varenda en av supplikanterna skall då bevisa, att *hans* samhälle intager en särställning och utgör ett undantagsfall samt, att det icke på något vis skulle vara förbindande, om man gäve honom, vad han begär, och att man ingalunda därmed förbunde sig att också ge de andra, vad de begärde o. s. v.

Vill man se denna sak alldeles sådan den är, får man nog erkänna, att nyckeln till det hela ligger i de uttalanden från Sollefteå, i vilka det talas om de befolkningselement, som stå bakom framställningen. Gång på gång framhålles med alldeles särskilt eftertryck, att i Sollefteå finnas en mängd officerare och underofficerare, vilka för sina barn icke vilja nöja sig med en fyrklassig mellanskola ovanpå folkskolan utan måste ha en sexklassig samskola, som går delvis parallell med folkskolan. På ett ställe i motiveringen tillägges, att därjämte i Sollefteå och i Ådalen finnas bosatta dels talrika ämbets- och tjänstemän samt affärsmän, dels också hantverkare, lantmän och arbetare, för vilka det likaledes uppgives vara ett trängande behov att få ett sexklassigt läroverk i stället för ett fyrklassigt, byggt på folkskolan.

Jag skall icke säga många ord om denna sak. Vad arbetarna, lantmännen och hantverkarna hava ett trängande behov av, det är väl först och främst en fullgod folkskola. Ådalen förklaras i propositionen och förklarades av herr statsrådet i hans anförande vara en rik och tät befolkad bygd. Enligt vad statistiken visar, äro kommunerna där i allmänhet icke i någon påfallande grad tyngda av skatter. Detta oaktat måste det sägas, att folkskolorna i Ådalen äro i stor utsträckning ovanligt litet utvecklade; man finner där dåliga skolformer i stort antal. Att få en förbättring i *det* avseendet är vad som främst behöves. Därjämte är det ett trängande behov för arbetarna, lantmännen och hantverkarna, att, när deras barn genomgått en ordentlig folkskola och därunder visat studiehåg och studiebegåvning, det i närheten finnes en kommunal mellanskola, som kan taga emot och föra vidare dem, vilka särskilt ägna sig för studiebanan. Och alldeles samma förhållande tror jag för min del, att det är med underofficerarna.

Vad så officerarna, ämbetsmännen och affärsmännen angår, kan jag icke förstå, varför de icke i Sollefteå kunna finna sig tillrätta på samma sätt som officerarna, ämbetsmännen och affärsmännen i t. ex. Hässleholm. Det är mig alldeles omöjligt, att fatta, varför deras barn icke skulle kunna sitta i rad med arbetarnas, lantmännens och hantverkarnas barn: först i en fullgod folkskola och därefter i en fullgod kommunal mellanskola.

Herr statsrådet har i sitt anförande medgivit, att det fordras *starka* skäl för att ifråga om Sollefteå bifalla förslaget om en

statssamskola. Han anser ock, att det finnes starka skäl för att bär icke följa den väg, som anvisades år 1909. Jag anser för min del motsatsen, och det är därför, som jag nu hemställer om bifall till utskottets förslag.

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

I detta yttrande, under vilket herr vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Bengtsson* i Norup och *Ström*.

Herr Hallendorff: Herr talman, mina herrar! Jag ber att helt och hållet få instämma i det yrkande eller rättare sagt i den önskan, som den siste årade talaren uttalade mot slutet av sitt anförande. Han betonade, att barnen från de olika familjer, som finnas i och vid en sådan ort som Sollefteå, böra bland annat, sedan de genomgått folkskolan, även hava möjlighet att lätt komma vidare till den fortsatta undervisning, som kan vara nödvändig för dem. På denna punkt finnes säkerligen ingen verklig meningskiljaktighet mellan partierna. Skillnaden i åskådning ligger endast däri, huru denna övergång lättast skall åstadkommas. Jag tror för egen del icke, att man för denna övergång behöver vara hänvisad blott till en enda utväg eller en enda skoltyp.

Vi hörde i onsdags herr Berg från Stockholm i sitt anförande då med stor iver betona, att särskilt folkskolinspektörerna borde gå fram med försiktighet och icke kräva uniformitet över hela linjen. Jag skulle vilja understryka detta. Vi få akta oss för allt för mycken uniformitet, och hava vi möjligheter att nå samma resultat med olika typer, böra dessa möjligheter användas, allt efter som omständigheterna kräva utvecklande den ena eller den andra skoltypen.

Knappast är det emellertid skäl att nu gå in på långa diskussioner om det gamla principiella spörsmålet »folkskolan såsom botten-skola». I detta avseende kanske partierna komma att föras mera tillsammans, än vad många tro. Men jag kan icke neka, att det frapperade mig något, när herr Berg besvärade sig över, att det hade gjorts så mycket buller av nu föreliggande sak: det vore nämligen ingalunda någon hans avsikt att rikta ett slag mot statssamskolan och icke heller någon avsikt att göra den norrlandska landsändan någon särskild skada. Ja, vad det sista beträffar, hade jag verkligen icke trott, att herr Berg hade så fulla avsikter mot Norrland; men för övrigt, icke kan det förnekas, att man av hans motion drar den slutsatsen, att om över huvud taget någon ny statssamskola skall få upprättas, nog skall det bli rasande sällan, och därav frestas man lätt att häri se en allmän attack mot hela typen.

Från herr Berg i Stockholm gjordes nu en hel del invändningar mot de uppgifter, som förekommit i den angående denna fråga förda skriftväxlingen. Herrarna få ursäkta, att en kammarledamot, som icke har tillräcklig tillgång till det statistiska material, det här gäller, eller kanske icke haft tillfälle att studera

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

det, icke giver sig in på att diskutera dessa statistiska frågor. Det måste jag emellertid anmärka, att det icke går riktigt bra att emot de erfarenheter, som verkligheten lämnat och statistiken ådagalagt, åberopa de åskådningar, som 1909 års riksdag uttalade vid grundandet av den kommunala mellanskoletypen. Det är en helt annan sak, vad man då hoppades åstadkomma och vad som sedermera i verkligheten visat sig hålla streck. Att man icke beträffande åldern vid studentexamen har mycken direkt erfarenhet att bygga på, är ju alldeles sant, men herr Berg får komma ihåg, att man dock äger en viss möjlighet att av den ståndpunkt, vartill redan för närvarande lärjungarna från den kommunala mellanskolan kommit, bedöma, vilket resultatet skall bliva. Detta i allmänhet om den framlagda statistiken.

Nu har herr Berg i sin motion betonat, att om ett bifall gäves till ifrågakvarande yrkande i statsverkspropositionen, skulle detta innebära ett brett streck över den skolpolitik, som riksdagen har följt. Ja, mina herrar, jag kan icke neka till, att jag blev något förvånad över själva formuleringen. Jag är, såsom herrarna torde veta, alltför ny i kammaren för att rätt känna traditionerna här, men jag har i alla fall försökt att sätta mig in i vad som vid sådana föregående tillfällen förekommit, och jag har icke kunnat få klarhet om, var riksdagen skulle hava uttryckt sin bestämda mening om den s. k. skolpolitiken. I statsutskottets nu föreliggande yttrande står visserligen, att »av det senaste årtiondets utveckling synes man dock kunna draga den bestämda slutsatsen, att det ej kan förväntas, att staten utvidgar sin medverkan till upprätthållandet av två med varandra parallella barndoms-skolor». Men vad beträffar den sista utvecklingen, som går, låt mig säga ett tiotal år tillbaka, så har den bestämts därav, att 1904 skedde den s. k. stora läroverksreformen; det är självklart, att man icke velat vara med på att omedelbart efter denna reform och innan den var genomförd eller fullt prövad göra några större förändringar ifråga om skoltyper och dylikt. Av detta förhållande kan man icke draga någon bestämd slutsats i vilken riktning utvecklingen skall gå för framtiden. För övrigt kan det påpekas, att det skedde dock så sent som år 1914 ett litet avbrott i detta stillastående, ity att samskolan i Södertälje ombildades till realskola. Men det var i Södertälje, det; då opponerade man sig icke. När det däremot är fråga om skolan i Sollefteå, då opponera man sig, vad grund som nu kan ligga därunder.

Väl vet jag, att enskilda ledamöter i kammaren hava sin personliga uppfattning i skolfrågor. Jag är t. ex. alldeles övertygad om att herr Berg i Stockholm har en mycket bestämd skolpolitik, men jag vågar ifrågasätta, om t. ex. herr Berg i Staby också har sin särskilda skolpolitik eller herr Berg i Munkfors, för att nu blott hålla oss till namnlikheterna? Jag undrar, om vi icke litet var, ifall den frågan ställdes till oss, vilken skolpolitik vi hava, skulle bliva rätt tveksamma, helt enkelt därför att det här icke är fråga om några stora principiella linjer utan det gäller att efter prak-

tiska behov tillgodose varje ords intressen såväl som möjligt, naturligtvis med noggrann prövning av behovet.

Nu sporde herr Berg i Stockholm: Varför kunna de icke däruppe i Sollefteå nöja sig med samma förhållanden som råda i Hässleholm? Det är dock en rasande stor olikhet mellan förhållandena i dessa båda orter såtillvida, att om på grund av utsikt till förflyttning eller kommendering till annan ort några av de i Hässleholm bosatta familjerna finna önskligt att låta sina barn besöka statsläroverk på andra håll, hava de mycket kort väg. I Skåne vimlar det av olika skolor. Men från Sollefteå är det lika långt till de närmaste statsläroverken i Härnösand och Örnsköldsvik som — skulle jag tro — från Malmö bortemot Elmhult eller som härifrån till Sala, och detta gör, att förhållandena icke äro jämförliga.

För övrigt, efter saken är på tal, må det påpekas, att det icke går an att, för att nu kanske göra en viss demokratisk effekt, säga, att det här i Sollefteå är fråga endast om officersfamiljer. Herr Berg får komma ihåg, att det dock är tvenne regementen, som äro förlagda till Sollefteå, och åtminstone vid det ena av dessa, vid Norrlands trängkår, äro underofficersfamiljerna lika utsatta för att skickas till andra orter som officersfamiljerna. För resten har ju orten erhållit stark tillströmning av många andra folkelement, vilket allt gör ett tillgodoseende av skolbehovet nödvändigt.

Om man nu anser, att statens samskola har bestämda företräden framför den kommunala mellanskolan, behöver detta icke innebära någon som helst misstro mot den kommunala mellanskolan i och för sig. Saken är rätt och slätt den, att denna kommunala mellanskola är en relativt ny skapelse, vars verkningar för skolväsendet ännu icke äro så prövade, att på dem alltför mycket kan byggas. Att man då vid sidan av densamma och i orter, som hava förutsättningar därför, använder sig av andra skolformer, förefaller mig mycket naturligt. Nu kan det ju synas vara ett ledsamt förhållande, att Sollefteåborna efter vad som här påståtts förmligen illfånas att för skolväsendet göra en utgift, som är större än vad den behövde vara. Jag förutsätter dock, att Sollefteåborna själva hava en smula omdöme på den punkten, så att de kunna räkna ut, vad som i längden är förmånligare för dem och för deras orts utvecklingsmöjligheter. Dessutom, det bör särskilt understrykas, det är skillnad mellan en sådan ort som Sollefteå och flertalet andra skolorter i det avseendet, att staten här tvångsvis placerar ett stort antal familjer. Låt vara att det blott är militärerna det här gäller — vederbörande hava icke haft möjlighet att välja sin bosättningsort, såsom man annars i allmänhet har, utan blivit hit förlagda. Såvitt jag förstår, bör det vara statens skyldighet att över allt, där på detta vis koncentreras en befolkning, bestående av framför allt i statens tjänst anställda, också speciellt värda sig om ortens utveckling på de områden, där staten kan göra det. Det kan icke förnekas, att i det avseendet just undervisningsväsendet är av särskild vikt. Om på liknande sätt genom statskommendering skapades ett stort och betydande samhälle å någon

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

annan fjärran ort — låt oss säga vid Porjus — så vore det en enkel skyldighet för staten att för denna tillämpa de särskilda grundsatser, som just där kunna vara nödvändiga.

Hade det varit så, mina herrar, att för avslagsyrkandet här framförts sparsamhetssynpunkter, så skulle jag mycket väl hava förstätt d. t. Men dessa synpunkter har man icke kommit med, utan i stället har förts fram just dessa principiella invändningar, att det kungliga förslaget gjorde ett försök att formligen hota den kommunala mellanskolan. Som stöd för detta påstående har mig veterligen herr Berg i Stockholm icke anfört något annat än den allmänna åskådning, som tagit sig uttryck i vissa yttranden, såsom att 1909 års beslut vore ruinerande för vårt skolväsen. Skulle man på detta sätt lägga vikt vid vad som diskussionsvis framförts på det ena eller andra hållet i pressen, då bleve sannerligen konsekvenserna högst betänkliga. Dylikt giver ingalunda någon utgångspunkt för den uppfattning, som från den siste ärade talarens sida gjorts gällande.

Till sist varnade herr Berg mycket energiskt mot att gå med på ett godkännande av Kungl. Maj:ts förslag, därför att det skulle bli en så förskräckliga konsekvenser därav. Han menade, att den ena orten efter den andra skulle komma och begära samma förmåner. Ja, det har nog herr Berg rätt i, att de komma att begära, men det är dock en annan sak, om de få, vad de begära. Vi få minnas, att Kungl. Maj:ts rådgivare, riksdagen och statsutskottet bland mycket annat dock äro till just för att pröva det berättigade i dylika anspråk och säga ifrån, huruvida verkliga skäl förefinnas för de pretentioner, som framställas. Det är så typiskt detta sätt att resonera, att sker så eller så, har man därmed uppgivit principen och då riskeras allt möjligt ont. Men, när det gäller praktiska saker, är det väl ändå så, att man måste pröva dem från fall till fall, och vederbörande, vare sig de tillhöra denna kammare eller medkammaren eller statsutskottet eller konungens råd, äro i varje särskilt fall skyldiga att pröva de reella skälen och därefter handla, alldeles såsom skett i det här fallet. I överensstämmelse därmed har Kungl. Maj:ts rådgivare nu framställt sitt yrkande, vilket, såvitt jag kan förstå, är mycket väl grundat. Man får väl icke säga rätt och slätt, att eftersom herr Andersson får en förmån, böra även herr Pettersson och herr Lundström få samma förmån. Det beror på, om herr Pettersson och herr Lundström kunna uppvisa några reella skäl, för att de böra erhålla denna förmån. Detta skall alltid prövas.

Såvitt jag kan se, böra vi, om vi nu avslå Kungl. Maj:ts förslag, säga ifrån helt kort och gott, att vi göra det av sparsamhetsskäl eller därför att Sollefteå icke förtjänar denna förmån. Men att avslå framställningen av det skälet, att man gör det för att avvärja ett angrepp mot den kommunala mellanskolan, det är att mycket svårt överdriva hela affären.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Vennerström: Herr talman! Som Sollefteåbo och samtidigt representant för Ängermanlands södra valkrets, som närmast har gagn av den ifrågasatta samskolan, är jag naturligtvis synnerligen tacksam och glad över det varma intresse, som från statsrådsbänken ägnats Sollefteå skolfråga. Det är ju en aktningfull honnör, som vederbörligen bör givas åt det stora offer, som man onekligen från Sollefteå sida ägnat sin samskola. Det kunde väl också synas vara min plikt som Ortsrepresentant att tala och rösta för regeringens förslag och mot utskottsmajoritetens förslag ungefär som min granne på Västernorrlandsbänken, doktor Kaijser. Jag kan emellertid icke gå den vägen utan måste ställa mig på den rakt motsatta ståndpunkten, d. v. s. rösta och tala icke för utan mot regeringens förslag.

Ang. stats-
samskola
Sollefteå.
(Forts.)

Jag har för min del redan på det förberedande stadiet av denna frågas behandling i Sollefteå ansett, att den riktliga lösningen av Sollefteå skolfråga vore att välja den kommunala mellanskolan och icke statssamskolan, och denna min uppfattning har sedan i intet avseende rubbats. Den har snarare väsentligen stärkts av de starka principiella skäl, som hava framförts gent emot samskoletanken, särskilt från herr Bergs i Stockholm sida. Redan de ekonomiska skälen tala, synes det mig, ur kommunal synpunkt för den kommunala mellanskolan och mot samskolan. De tala visserligen svagt, men i varje fall tala de, och det har också medgivits till och med från statsrådsbänken, att så är fallet och att den kommunala mellanskolan är billigare både ur kommunens och även ur statens synpunkt än vad en statens samskola skulle vara.

Men den för mig mest avgörande synpunkten är dock en annan. Det är nämligen den, att om man skall välja mellan den kommunala mellanskolan och en statens samskola, så synes mig valet böra utgå från den grundsatsen: Vad är det bästa icke för en del utan för hela den befolkning, som det här gäller? Ställer man frågan så, kommer svaret omedelbart, att den bästa skolformen måste vara den kommunala mellanskolan. Här har visserligen från doktor Kaijsers sida talats om, att arbetarna och småfolket i trakten skulle vilja kräva en samskola. Jag är visserligen synnerligen tacksam för att herr Kaijser i detta fall uppträtt som talman för småfolket i Sollefteå och trakten där omkring, men jag vågar för min del försäkra, att vad som för arbetarna, småbönderna, arrendatorerna och hantverkarna är det bästa, det är en bättre folkskola och en bättre kommunal mellanskola och icke en statens samskola. Det är ju ändå så, att om man inrättar en statens samskola, så kommer det skolintresse, som finns, att ensidigt koncentreras på denna skola, till förfång för skolväsendet i dess helhet, för folkskoletanken. Men om det förefintliga skolintresset måste koncentreras på den kommunala mellanskolan med folkskolan som bottenskola, är det uppenbart, att som en naturlig följd av väljandet av mellanskolan kommer ett höjande av folkskolan både i Sollefteå och även i den kringliggande trakten.

Nu talade doktor Kaijser synnerligen varmt om de stora

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

vidderna, de många milen o. s. v. där uppe i Norrland och skisserade till och med upp en storartad framtidsdröm om Sollefteå som ett slags kulturcentrum. Jag vill visst icke jäva denna stolta framtidsdröm, det är ord som böra anammas, kanske i viss mån understrykas av en Sollefteåbo. Men samma skäl kunna med samma styrka anföras även för den kommunala mellanskolan i Sollefteå, och jag vågar påstå, att om man får en sådan, får man dock en tämligen acceptabel lösning av skolfrågan för åtminstone övre Ådalen och den skogs- och småbrukande befolkning, som där bygger och bor.

Till sist har man ju som det väsentliga och avgörande skälet mot den kommunala mellanskolan såväl i Sollefteå som även här i kammaren framfört den omständigheten, att i Sollefteå, särskilt tack vare förläggningen där av Västernorrlands regemente och Norrlands trängkår, det finnes ett synnerligen stort antal föräldrar, vilkas barn behövde flyttas från Sollefteå till en annan skola eller från en annan skola till Sollefteå, och för en sådan flyttning skulle i detta fall bristen på dimissionsrätt lägga väsentliga hinder i vägen. Då vill jag först och främst säga, att det torde icke vara synnerligen svårt för underofficerskårens barn att sätta sig där på den kommunala mellanskolans bänkar alldeles som andra barn. Det kan underofficerskårens barn göra, och jag tror även, att officerskårens barn skulle hava tämligen gott av att sätta sig på dessa en smula mer demokratiska bänkar. Finnes det en tanke i annan riktning, tror jag, att denna tanke är uttryck för ett sådant andligt högmod, som staten för sin del icke har synnerligen stora skäl att lägga hyende under. Och vad sedan flyttningen till andra skolor beträffar är det beklagligt, att bristen på dimissionsrätt lägger hinder i vägen. Men samma anmärkning kan riktas mot andra kommunala mellanskolor. Då är väl den rätta vägen den, icke att ge Sollefteå en särskild samskola utan i stället att ändra de bristfälligheter, som vidlåda skolväsendet över hela landet. På den vägen har även utskottet, så vitt jag förstår, gått. Förresten är denna synpunkt väsentligen överdriven. Det har roat mig att studera årsredogörelserna från Sollefteå privata samskola. Jag har därvid funnit, att årligen så där 14 å 15 barn till föräldrar inom officers- och underofficerskärerna bevästat samskolan; och man kan väl taga tämligen för givet, att samtliga de officers- och underofficersbarn, som befinna sig i skolåldern, gått såsom elever i skolan. Jag vill nu göra den jämförelsen: å ena sidan ha vi hänsynen till detta dussin, denna handfull av barn, som komma från Västernorrlands regemente och Norrlands trängkår, och som med mer eller mindre verklig rätt kräva, att man till stor del för deras skull inrätta en statens samskola, och å andra sidan kommer befolkningen i sin helhet vars intressen uppenbarligen kräva en kommunal mellanskola. För mig ställer sig valet tämligen lätt; och jag går på den kommunala mellanskolan och går icke med regeringen på en statens samskola.

Det har från kommunalfullmäktige i Sollefteå skickats ut till en del av riksdagens ledamöter — huvudsakligen representanterna från Norrland — ett cirkulär, försett med personliga namnunderskrifter från en del av vederbörande kommunalfullmäktige. Jag måste ägna en liten stunds uppmärksamhet åt detta cirkulär, ty det synes mig motiverat på ett sådant sätt, att man genom det samma lägger stenar i vägen för denna fragas lösning och bidrager icke att lösa densamma i en verkligt god riktning. Detta cirkulär slutar med en vädjan, sålunda motiverad: »Vi göra det därför, att vi nogsamta veta, att våra norrländska riksdagsmän äro sinnade att gemensamt söka stödja norrländska intressen, och det föreliggande är enligt vår åsikt ett så gott norrländskt intresse som något». På denna varma appell till norrlandsledamöterna är det ju möjligt att en och annan svarar. För min del är jag icke av den uppfattning-n, att man på något sätt bör skymma undan verkligt berättigade norrländska intressen. Men det synes mig, att fragan om denna skolform — en fråga som i viss mån blir en principfråga för hela landet — icke speciellt är en norrländsk fråga och bör icke heller lösas såsom en sådan. I de fall, där tillgodoseendet av vissa lokala intressen, vissa landsbygdsintressen komma i konflikt med och bli av viss förbindande innebörd för riket i dess helhet, i sådana fall synes mig rätten kräva, att man väljer riksentresset och later det lokala intresset träda en liten smula åt sidan. I detta fall är valet synnerligen lätt, därför att — såsom jag förut sade — det lokala intresset kan fullkomligt lika bra och kanske bättre tillgodoses genom att välja en kommunal mellan-skola istället för en statens samskola.

Här har också i detta cirkulär sagts ifrån, att särskilt genom herr Bergs i Stockholm motion har denna fråga istället för att vara en ren sakfråga kommit att bli ett princip-spörsmål eller rent av en politisk fråga. När därtill kommer, att man låter skymta fram att enligt vederbörandes mening främmande synpunkter lagts på frågan, kräves såsom svar, att man tillbakavisar den insinuation, som utgått från en del av Sollefteå kommunalfullmäktige. Jag kan för min del icke underlåta att nedlägga en energisk protest mot den insinuationen, att partipolitiska synpunkter och icke de rena saksakalen fatt diktera utskotts majoritetens beslut. Såsom bekant har ju icke heller någon högerman i andra kammaren reserverat sig gent emot denna ståndpunkt.

På grund af det anförda ber jag för min del, herr talman, att få yrka bifall till utskotts majoritetens förslag.

Häruti instämde herr *Johansson* i Sollefteå.

Herr *Åkerman*: Herr talman, jag har begärt ordet närmast med anledning av en fråga från herr Berg i Stockholm, varifrån officerarne och underofficerarne icke kunna nöja sig med att låta sina barn gå i folkskolan och sedermera i den kommunala mellan-skolan vid sidan av andra barn. Det låg något insinuant i denna fråga.

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Första.)

Officerare och underofficerare i allmänhet äro som bekant i viss mån skyldiga att underkasta sig förflyttning, och särskilt äro officerarna och underofficerarna vid Norrlands trängkår efter förra riksdagens beslut skyldiga att underkasta sig förflyttning. De komma också att få kännas vid många sådana förflyttningar, ty trängen är, såsom bekant, ett för hela armén gemensamt förband, inom vilket officerarna och underofficerarna kunna förflyttas. De komma därför nog icke att i allmänhet bo så länge i Sollefteå utan måste flytta till andra platser, där det finns trängförband, nämligen Örebro, Sala, Hässleholm, Skövde eller Linköping. Här se vi således en alldeles bestämd anledning, vartför denna grupp av medborgare i Sollefteå önska en skolform, som medger en förflyttning till annan skola utan särskilda studier och utan särskilda examina för deras barn. Jag tror, att denna förklaringsgrund räcker gott till och att man icke som den siste ärade talaren behöver söka sådana förklaringsgrunder som andligt högmod och dylikt. Det är möjligt, att officerarna och underofficerarna även ha andra skäl att önska en statens samskola. Dem känner jag icke till; och jag vill icke ge mig in på en diskussion om den ena eller andra skolformen. Men jag vill hava sagt, att man icke behöver gripa till sådana insinuationer, som här framkastats, för att förklara, varför en viss grupp av medborgare önska den ena skolformen och icke den andra.

Medan jag har ordet, kan jag icke underlåta att säga, att det förefaller mig ganska egendomligt, då sasom ett skäl mot inrättande av en statens samskola framhålles, att vi i sådant fall kunna vänta oss en störtflod av ansökningar om inrättande av sådana skolor även på andra platser. Det skälet borde väl icke anföras av dem, som äro så ivriga anhängare av den kommunala mellanskolan. Är då verkligen den kommunala mellanskolan så underlägsen statens samskola, att alla dessa samhällen skulle givet föredraga statens samskola framför en kommunal mellanskola?

Herr Kristensson: Jag begärde ordet, när jag hörde herr Hallendorff ironisera över uttrycket »en bestämd skolpolitik». Han sade, att nog hade herr Berg i Stockholm en bestämd skolpolitik, men han drog i tvivelsmål, huruvida herr Berg i Staby och herr Berg i Munkfors hade en sådan. Då jag jämte motionären ar den enda i denna kammare, som äro kvar av dem, som voro ledamöter i det särskilda utskott, genom vars förberedande arbete denna samskola kom till, har jag en liten smula erfarenhet härvidlag. Jag skulle därför vilja fråga herr Hallendorff, om han tror, att sådana män som Jansson i Djursåtra, Ericsson i Ofvanmyra och Lundell m. fl., vilka så energiskt och ivrigt gått i -petsen för införandet av denna skolform, om icke de haft en mycket bestämd uppfattning om just denna skolforms lämplighet och ändamålsenlighet, och om icke de haft på känn att här var en möjlighet till att lösa landsbygdens stora skolfråga.

Den siste ärade talaren, herr Åkerman, kände och förstod, att den lilla grupp officerare, som finns i Sollefteå, behöva en skolform, som medger förflyttning utan särskilda examina för deras barn till en annan skola. Men, herr Åkerman, vad är detta annat än just samma känsla, som besjälar 93 procent av detta lands befolkning, som ha sina barn i folkskola, där man stängt till så, att det icke finnes en sådan organisk förflyttningsrätt till andra skolformer? Det är ju detta, som den kommunala mellanskolan avser att lösa. Detta är det ena stora skälet för denna skoltyps tillkomst.

Det andra stora skälet är just det ekonomiska. Vår skolbudget har stigit år för år så, att den nu är uppe i ett rätt ansenligt antal miljoner. Vi veta alla, huru mycket som fattas i detta avseende för 93 procent av Sveriges ungdom. Och för att vi skola komma fram till en ordentlig lösning av skolfrågan för den stora massan av vårt folk, äro vi tvungna att välja en sådan skolform, som medger samtidigt största möjliga bildning och största möjliga sparsamhet, ty i annat fall kunna vi icke lösa skolfrågan här i landet. Detta är de två huvudskäl, som dikterade 1909 års särskilda utskottsbeslut, och som gjorde, att hela andrakammarhalvan stod fullkomligt enig mot en lika enhällig förstakammarhalva. I stort sett företer årets statsutskottsutlåtande en upprepning därav; och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Kaijser: Jag skall med anledning av herr Vennerströms yttrande be att få påpeka, att kommunalfullmäktige och kommunalstämman i Sollefteå enhälligt anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en statens samskola. Den åsikt, som herr Vennerström uttalade, torde således mera få stå för honom själv än såsom ett uttryck för den uppfattning, som är rådande i Sollefteå i allmänhet. Även den skrivelse, som herr Vennerström omnämnde, är enligt uppgift underskriven av samtliga kommunalfullmäktige i Sollefteå köping. Sålunda tyckas de fortfarande ha samma åsikt som när de skrevo till Kungl. Maj:t.

Jag vill nu vända mig med några ord mot herr Berg i Stockholm, som yttrade något om att det icke skulle vara så synnerligen väl ordnat med folkskoleväsendet inom Västernorrlands län. Vi fingo i går här i kammaren utdelad statistisk årsbok. Där finnes uppgifter rörande folkskoleväsendet och dess utgifter, beräknat för varje barn. De gå beträffande Västernorrlands län upp till 53 kronor 17 öre per barn och av de 24 övriga länen är det 13, som har mindre utgifter per barn. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om Västernorrlands län stode över medelmåttan i avseende på folkskoleväsendet.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Här har flera gånger berörts, huru det gick till, när 1904 års läroverksreform

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

antogs. Jag erinrar mig mycket väl, att, när detta spörsmål diskuterades här i kammaren, framhölls det, att till följd av att denna läroverksreform samtidigt var sammankopplad med en löneregleringsfråga, kunde man icke få den läroverksreform, som man egentligen önskat för att därigenom kunna skapa ett bättre samband mellan den högre och den lägre skolundervisningen, utan kravet på att få igenom denna lönereglering för lärarkrafterna vid läroverken tvingade många av riksdagens ledamöter att då svälja en oformlighet, nämligen att bibehålla första och andra klasserna uti läroverken. Nu vill man fortfara att bygga på bibehållandet av denna oegentlighet genom att tillskapa den ena institutionen efter den andra, som skall förhindra, att man skulle kunna borttaga första och andra klasserna i läroverken och därigenom framtinga folkskolan såsom en verklig bottenkola. För min del vill jag icke vara med om att de högre läroverkens första och andra klasser bibehållas varigenom en rangskillnad mellan barnen legaliseras, utan jag anser, att både överstens den och den pojke och kalfaktorns den och den pojke borde kunna sitta på samma skolbänk, när de börja sin skolgång, och jag tror, att inträttandet av en kommunal mellanskola är vägen att gå för att nå detta mål. Jag måste därför för min del önska denna fråga löst icke bara med hänsyn till intressen i Sollefteå eller någon annan därmed jämförlig ort, utan jag måste fordra, att frågan löses med hänsyn till landet i dess helhet. Och under sådana förhållanden kan jag ej under några omständigheter vara med om att biträda Kungl. Maj:t nu föreliggande förslag.

Jag medger emellertid, att det ligger åtskilligt i vad överste Åkerman framhöll, att dessa officerare och underofficerare till följd av tvångskommandering icke ha samma frihet att kunna välja sin bostad, som övriga statstjänare kunna ha, vilka, med viss inskränkning, äga rätt att söka sin tjänst på än den ena och än den andra platsen. Men jag ifrågasätter, om det kan vara lämpligt, att för denna sak biträda ett förslag sådant, som det Kungl. Maj:t här har skisserat i fråga om ordnandet av skolfrågan uppe i Sollefteå. Snarare vore väl naturligt, att man ginge den motsatta vägen och skaffade dessa statstjänare lattnader till följd av deras tvångskommandering, i det avseendet, att deras barn skulle kunna övergå från den ena skolformen till den andra.

Här har det visserligen framhallits, att mellan Hässleholm och Kristianstad är avståndet så kort, att man, vad Hässleholm angår, icke behöver taga hänsyn till där existerande förhållande, da man går att bedöma den skoltyp, som nu föreslås för Sollefteå. Men det är klart, att så snart riksdagen biträdt detta förslag, så kommer icke denna fråga att ligga så enkel som herr Hallendorff sökt framhålla, då han ville göra gällande, att man kan besluta den ena gången si och den andra gången så, allt efter olika omständigheter, utan att det lär väl vara så, att när riksdagen godkänt en ny skolform härvidlag, så ligger genom detta steg vägen sedan jämnad för vidare marsch i denna riktning, och da jag är

anhängare utav att få folkskolan i så nära anslutning som möjligt till läroverken, kan jag icke vara med om att inrätta ett sådant mellanstadium, som det Kungl. Maj:t nu sätter ifråga och som jag betraktar som ett hinder för en sund och riktig utveckling av skolväsendet i landet.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. stats-
samskolan i
Sollefteå.
(Forts.)

Herr Vennerström: Herr talman! Jag påstod i mitt förra anförande, att det cirkulär, som jag tillät mig citera, var underskrivet av en *del* kommunalfullmäktige i Sollefteå. Min granne framför mig, doktor Kaijser, rättade min uppgift och sade, att detta cirkulär har underskrivits av *samtliga* kommunalfullmäktige. Jag står emellertid för min uppgift, ty bland kommunalfullmäktige i Sollefteå är riksdagsman Johansson från Sollefteå, och han har icke underskrivit detta cirkulär; han instämde tvärtom med mig i mitt anförande.

Dessutom ber jag få påpeka, att jag i viss mån kan stödja mig på en auktoritet, då samma uppfattning, som jag gjort gällande beträffande Sollefteå skolfråga, delas av den man, som ända till årsskiftet var den främste skolauktoriteten i Sollefteå, nämligen samskolans förutvarande rektor, numera nyutnämnde folkskoleinspektör Hugo Sandström.

Herr Hallendorff: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av herr Thorssons yttrande. Det förhållande, som herr Thorsson önskade se, nämligen att överstens pojke och kalfaktorns pojke skulle sitta på samma skolbänk, detta förhållande finner även jag önskligt, och går herr Thorsson till statens allmänna läroverk, så finner han det just oupphörligen där. Man kan sålunda ej påstå, att dessa statssamskolor ha någon som helst aristokratisk karaktär, de befordra tvärtom i allra högsta grad ett dylikt sammanförande av olika klasser.

Gentemot herr Kristensson vill jag säga, att det är mig ingalunda obekant, att män sådana som herr Jansson i Djursåtra m. fl. med stor energi arbetat för ifrågavarande reform. Värdet av deras omdöme har jag ej satt ifråga och har heller icke ett ögonblick velat rikta något som helst angrepp på den kommunala mellanskolan. Men jag har måst betona, att riksdagen som sådan icke kan sägas ha bundit sig för någon bestämd skolpolitik, samt att utan nämnda form behöva vi även andra skolformer. Det kan ingalunda vara klokt att i ett överdrivet uniformitetsintresse urgera en enda skolform, ja, det vore rent av skadligt för ifrågavarande skolform, om denna drives fram på alla möjliga punkter, även där, varest den ej rätt motsvarar de faktiska behoven.

Slutligen, det var, herr Thorsson, med flit, som jag betonade att man måste ibland i statsförvaltningen handla si och ibland så, nämligen om de praktiska förhållandena det kräva. Det finnes kanske ingenting, som gjort förvaltningen så djupgående skada som detta, att man gömt sig bakom uppdragna allmänna principer

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

och förklarar: efter dessa principer skall allting skäras; det som passar in, godkännes och det som inte passar, skall strypas, även om det för övrigt vore aldrig så goda skäl därför. Det är till god del genom dylikt principrytteri vi skapat den formalistiska byråkrati, som det ofta klagas över, och som är en av de största svårigheter vi ha att kämpa med här i landet. När Kungl. Maj:t har haft det kuraget att göra ett speciellt yrkande i ett fall som detta och haft det kuraget att bedöma denna sak efter dess reella värde och icke efter någon bekväm allmän princip, så tror jag det vore gott för de svenska skolförhållandena och även för hela vår förvaltning, om riksdagen ville bifalla detta Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Rydén i Malmö: Efter det enligt min uppfattning synnerligen värdefulla och vägande anförande, som herr Berg i Stockholm höll i denna fråga, var det min avsikt att icke medverka till att denna debatt därutöver förlängdes. Men det har under fortsättningen av densamma lämnats en del uppgifter och framhävts en del synpunkter, som varit orsaken till att jag ansett mig böra komma med en replik, som i så fall får bliva mitt bidrag till denna viktiga diskussion.

Jag vill då i förbigående säga den sist ärade talaren, att det är bra länge, sedan jag hörde en kammarledamot hålla en sådan elege över principlösheten, som han här gjorde, då han ville framhäva *frånvaron* av ledande principer som en verkligt viktig förvaltningsprincip. Jag tror för min del, att han står tämligen ensam om sina lovsånger för handlandet än så och än så, och jag tror, att det är nödvändigt, att man i detta fall, som uti allt handlande, handlar efter plan och princip.

Jag måste också inlägga en gensaga mot ett yttrande uti hans förra anförande. Jag gör icke anspråk på att kunna citera det ordagrant, men tankegången däri var, att där staten förlägger en hel del tjänstemän, där kan det i viss mån bliva statens skyldighet att upprätta sådana skolor, som det här är frågan om, för att tillgodose dessa tjänstemäns intressen och deras barns behov av att få sådan undervisning, som meddelas i statsläroverken. Jag tror, att den principen för med sig mycket stora konsekvenser.

Och om jag nu tager som exempel Porjus, som nämndes av honom — det var väl troligen inte hans mening att själv vidhålla det vid närmare eftersinnande — så frågar jag, om det kan vara rimligt att bygga statsläroverk uppe i dessa ödebygder, där det sammanförts en liten grupp av statstjänare, sammanlagt, kan man säga, ett femtiotal personer med ett tiotal barn i skolåldern. Nu tror jag icke, som sagt, att detta var talarens mening, utan det var väl ett olyckligt valt exempel. Men vart skulle det leda, ifall ämbetsmännen kunde framställa det kravet, att när ett antal statstjänstemän hopas på en plats, skall staten bygga för deras barn, icke en skola, som är avpassad efter vederbörande ortsbefolkningskrav, utan ett statsläroverk, som åsyftar att underlätta dessa barns inträde på tjänstemannabanan? Jag skall taga två exempel, som

visa, vilka konsekvenser som ligga allra närmast till hands, ifall detta anslag skulle beviljas. Vi ha två garnisonsorter i Sverige, som ej ha statsläroverk eller kommunal mellanskola, det ena är Bodens stora garnisonsort, och vidare är det Vaxholm. Tro icke herrarna, att man, så snart detta förslag blivit bifallet, kommer att, och det med mycket större rätt, från Boden och från Vaxholm kräva, att staten inrättar ett läroverk på dessa platser, och vad Boden speciellt angår ett, som är ännu fullständigare än här är fråga om. En dylik begäran har man emellertid hittills ansett icke rimlig, men när man får se ett sådant uttalande som herr Hallendorffs, så skulle det icke förvåna mig, om man gjorde en sådan framställning.

Jag skall taga ett annat exempel för att visa konsekvenserna härav. Staten har ju i Trollhättan en hel del ämbetsmän, och där finns även en ganska stor arbetarbefolkning. Folkmängden i Trollhättan är omkring 8,000 personer, i Sollefteå vid samma tidpunkt ungefär 2,400. Nu har Trollhättan icke något som helst statsläroverk, icke någon kommunal mellanskola, utan där finns endast en enskild samskola. Emellertid måste det naturligtvis, om man beviljar anslag till ett statsläroverk här i Sollefteå, i detta samhälle på 2,400 människor, bli så, att Trollhättans kommun kommer att göra en sådan framställning med stor styrka: varför få icke vi inom vår kommun, som är tre gånger så stor som Sollefteå, ett statsläroverk, när man fått det däruppe? Och det går icke, herr Hallendorff, att bara hänvisa till denna Ådalsbygd däruppe.

Jag skall lämna kammaren ytterligare några uppgifter för att visa, vilka konsekvenser — herr statsrådet har försökt bagatellisera dem, men jag tror det är med orätt — som skulle följa av ett sådant beslut som detta. Jag har gjort mig besvär med att taga reda på, hur många samhällen utan statsläroverk i Sverige, som äro större än Sollefteå och som ha kommunal mellanskola, å ena sidan, och å andra sidan, hur många samhällen i Sverige, som äro större än Sollefteå och som ha privata samskolor och som följaktligen framdeles skulle kunna göra anspråk gällande i överensstämmelse med dem, som man nu har gjort. Jag skall icke nämna de olika folkmängdssiffrorna för att icke bli alltför tröttande.

Följande samhällen med kommunala mellanskolor äro större än Sollefteå: Huskvarna — jag skall nämna dess folkmängdssiffror: den är 6,764 personer mot 2,400 i Sollefteå, alltså nära på tre gånger större — och sedan komma i följd: Nässjö, Eslöv, Stora Malm — d. v. s. Katrineholm — Avesta, Tidaholm, Ronneby, Hässleholm, Ludvika, Ulricehamn och Vetlanda. Det är alltså 11 samhällen, som nu ha kommunal mellanskola, men intet statsläroverk, och som dock äro större än Sollefteå.

Sedan vill jag nämna några samhällen, som äro ungefär jämnstora med Sollefteå, och som ha kommunal mellanskola: Hjo, Tranås, Simrishamn, Nybro och Säffle, vilka samhällen ha mellan ungefär 2,000 och 2,400 invånare.

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Porto.)

Så skall jag gå över till de privata samskolorna och visa, hur många samhällen, som äro större än Sollefteå och som ha sådana skolor. Det är: Trollhättan — jag skall nämna siffran för dess invånareantal, 8,000 — Falkenberg, Lysekil, Malmberget — det är bolaget, som bekostar skolan där — Sölvesborg, Lindesberg, Motala, Hedemora, Saltsjöbaden — där har man ej heller begärt statsunderstöd hittills — och så kommer Sollefteå. Det är alltså 9 samhällen, vilka äro större än Sollefteå och ha privat samskola men icke något statsläroverk.

Om jag lägger tillsammans siffrorna för de privata samskolorna och kommunala mellanskolorna, finner jag, att det är 20 samhällen, som icke ha något statsläroverk men som äro större än Sollefteå, och att det är ett tiotal samhällen, som äro ungefär jämförliga med Sollefteå.

Naturligtvis kan man göra den invändningen vad beträffar enstaka av dessa samhällen — det gäller t. ex. Huskvarna, som ligger nära Jönköping — att de ligga i närheten av större platser med läroverk. Men när det gäller alla dessa 30 samhällen, 20 större än och 10 ungefär jämnstora med Sollefteå, hur kan man då föreställa sig, att icke ett bifall till denna punkt skulle medföra konsekvenser av den art jag omnämmt, åtminstone i avseende på några av hela denna rad av samhällen, som jag nämnt. Och det är att märka, mina herrar, att av dessa samhällen, som jag räknat upp här, är en hel del *städer*, och jag skall ytterligare skärpa jämförelsen genom att framhålla, att däribland finnes en hel del av de städer, som ha haft statsläroverk men som fått dem avskaffade vid 1904 års läroverksreform. Nästan alla dessa småstäder ha haft treklassiga eller enklassiga läroverk, som blevo avskaffade vid detta tillfälle. Och vad skall man tänka i t. ex. Ronneby eller Sölvesborg, när man får se, att Sollefteå, som aldrig förut har haft läroverk, skall få ett, men att dessa städer, som haft det, men fått det avskaffat en gång genom statsmakternas ingripande, icke skall få ha något. Det är omöjligt att upprätthålla en sådan mening, som herr statsrådet och läroverksöverstyrelsen uttalat, att detta icke skulle få några konsekvenser. Jag för min del tror, att det blir vittgående sådana, och jag tror icke, att det är rätt att försöka använda sådana argument.

Jag vill dessutom säga några ord till norrlänningarna med anledning av att man försökt göra detta till en norrlandsfråga. Jag har gjort mig besvär med att sammanställa några siffror där uppifrån, som ha avseende på skolförhållandena där. Det visar sig då, att det inte är riktigt vad reservanterna skrivit i sin reservation, nämligen att läroverksförhållandena skulle vara särskilt dåliga i Härnösands stift i förhållande till övriga stift. Jag skall be få visa detta genom följande siffror. I Härnösands stift finnes en folkmängd av i runt tal 336,000 invånare. I stiftet finnas tre fullständiga högre allmänna läroverk och en samskola med ett elevantal av tillsammans 1,338. Detta enligt läroverksöverstyrelsens sista berättelse, som jag följer i detta fall. Luleå stift har

ungefär 309,000 invånare, alltså i det närmaste lika stor folkmängd som Härnösands stift, och inom stiftet finns det två fullständiga högre allmänna läroverk och tre samskolor. Men elevantalet i dessa uppgår icke mer än till 971. Och ser jag efter, hur det ställer sig inom själva Härnösands stift, så märker jag, hur orättvist det egentligen är, om det gäller att förlägga ny skola inom Härnösands stift, att upprätta denna statssamskola just i Solleftea. Inom Härnösands stift har nämligen Västernorrlands län 225,000 invånare i runt tal och Jämtlands län 111,000. Emellertid har Västernorrlands län två fullständiga högre allmänna läroverk, däribland Sundsvalls, som riksdagen tämligen nyligen gjorde fullständigt, och en samskola, medan däremot Jämtlands län har ett enda läroverk, i Östersund. Och jag vill nämna för dem, som talat så mycket om Ådalens befolkning, att jag har varit i den lyckliga ställningen att få se dessa underbart vackra dalgångar och fara genom de bygder, som här lovprisats, men jag har den uppfattningen, att om man skulle gå in för skapandet av ett statsläroverk här uppe, så föreligger det behovet starkare för Jämtlands län än för Västernorrlands län. Om man följer Ådalen och Faxeälvens dalgång upp till Ströms vattudal, finner man där ett samhälle, som måhända bär inom sig större utvecklingsmöjligheter för framtiden än Solleftea gör. Strömsund, som ligger uppe vid Inlandsbanan, rymmer sannolikt inom sig större utvecklingsmöjligheter än Solleftea. Och statistiken utpekar i detta fall sannerligen icke Solleftea, utan visar på en plats ett stycke längre upp i Ådalen, ifall det nu skulle gälla att tillgodose ett behov av ett läroverk där uppe.

Jag vill sluta mitt anförande med att påpeka, att man blir ju ändå icke utan skola här. Det måste komma till stånd en ändring av skolförhållandena. Och jag vill i det sammanhanget säga, att jag icke är ledsn över, att statsrådet dragit fram denna sak, ehuru han givetvis gjort det i helt andra syften än dem, som jag måste ge min anslutning till, jag är icke ledsn därför, säger jag, ty därigenom ha vi fått tillfälle att här inbördes överlägga om vår skolorganisation. Uti 1913 års riksdagskrivelse, uttalade man sig för en allmän revision av vårt skolväsende. I 1914 års riksdagskrivelse i fråga om samskolan i Solleftea, varnade man för att gå in på inrättandet och utvecklandet av skolformer, som med hänsyn till denna revision måste tagas under särskild omprövning. Nu ha vi från statsutskottsmajoritetens sida blivit i tillfälle att skissera, hur vi ungefär tänka oss den närmaste utvecklingen på detta område. Jag skall icke fördjupa mig så mycket i den frågan, därför att jag i det avseendet endast kan ge uttryck för min egen personliga uppfattning, och den kan ju icke ha det intresse för kammaren, att jag därför skulle vilja upptaga kammarens tid, men jag vill säga, att av utskottsmajoritetens yttrande framgår uppenbart, att man tänker sig, att denna revision skall just avse att undanröja de organisatoriska missförhållanden, som finnas så till vida, att mellanskolan icke passar in till gymnasiet och icke pas-

*Ang. stats-
samskola i
Solleftea.
(Forts.)*

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

sar an till gymnasiet, som den borde göra. Det måste vi komma till. Och det är icke bara för Sollefteå, som det behövs, utan för riket i dess helhet. Om herr Hallendorff och för övrigt alla, som så intresserat stödja herremanssynpunkterna på vår skolorganisation, i stället för att koncentrera sitt arbete på att utveckla sådana här dödsdömda och oformliga skoltyper som statssamskolan, i stället ville arbeta hand i hand med oss, som äro intresserade av att utveckla skolväsendet på bredare linjer, är det min uppfattning, att vi mycket lätt skulle kunna få en lämplig övergångsform, så att man passade in mellanskolan som det naturliga ledet mellan folkskolan och gymnasiet. Jag vill i detta fall till denna kammare, som har goda och gamla traditioner i fråga om sina omsorger om vårt undervisningsväsende, rikta en vädjan. Jag och många med mig äro födda på landet i ett fattigt hem och ha känt de svårigheter, som följa med omöjligheten för landsbygdens barn att i hemorten få en ordentlig undervisning utöver folkskolestadiet, svårigheter, som äro gemensamma för hart när hela den svenska landsbygden. Jag vill påstå, att den nya kommunala mellanskolan är framför allt en lösning av landsbygdens skolfråga. Och jag hemställer till mina kamrater i kammaren, som äro lantmän eller födda på landsbygden, om jag icke har rätt i att det blir en stor fördel för landsbygdens befolkning, om man löser skolorganisationsfrågan på det sättet, att man för det första får en god folkskola för våra barn och att man sedan i låt mig säga kyrkbyar eller stationssambällen upprättar kommunala mellanskolor, som bli billigare men som föra fram till ett bildningsstadium, som motsvarar exempelvis den nuvarande realskolexamen. Då kunna barnen gå i denna utan att behöva flytta från far och mor och utan att behöva resa in till städerna och vidkännas dyra inackorderingsavgifter etc. En massa av landsbygdens barn skulle därigenom beredas tillfälle att åtnjuta en undervisning, som ligger högre än folkskolestadiet. Sedan blir det icke så svårt, om de i hemorten fått denna undervisning, som för upp till gymnasiet, att låta dem som skola gå vidare gå genom gymnasiet och få den ytterligare utbildningen där. Jag vill vädja till kammaren i detta fall att icke låta ett litet fåtals intressen, eller, om jag får begagna det uttrycket, herremanssynpunkterna på vårt skolväsende breda ut sig och förfuska vår skolorganisation, utan lägga den på bredare och folklig basis, som tillgodoser icke blott städernas och ett fåtal större landssambällens intressen utan hela den svenska landsbygdens skolintressen överhuvud taget.

Jag har, herr talman velat begagna tillfället att utveckla min personliga synpunkt i denna fråga, och jag har nu i senaste delen av mitt anförande närmare angivit densamma, medan jag i anförandet i övrigt talat om utskottsavdelningens ståndpunkt härvidlag. Jag skulle nu till slut blott vilja till den nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet rikta en vädjan att icke betrakta de uttalanden, statsutskottet här gjort, såsom en direkt uppmaning till honom att sätta i gång med den revision av vårt undervis-

ningsväsende, som här i utskottsbetänkandet omnämnes. Jag skulle för min del önska, att läroverksöverstyrelsen finge ostört slutföra förarbetena för den gymnasialreform, varmed den nu håller på, och att herr statsrådet följaktligen icke betraktade vad som här uttalsats såsom en uppmaning till sig att taga initiativ i denna fråga, ty jag får säga, att jag hyser vissa farhågor, för den händelse så skulle komma att ske. Jag hoppas, att den saken skjutes upp något, så att det blir under andra auspiciër, som denna skolreform en gång lägges upp, än under herr statsrådets.

Med vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, anförde:

Herr Thorsson: Herr talman! Den siste talaren har här redan svarat herr Hallendorff på hans resonemang om fördelen av, att riksdagen handlar än si och än så i frågor sådana som denna. Jag uppkallades egentligen av herr Hallendorffs replik, vari han framhöll, att det förhållandet redan existerar, att överstens och kalfaktorns barn sitta på samma skolbänk i läroverket. Om jag nu skall medgiva, att herr Hallendorff har rätt i detta sitt påstående, vill jag dock göra ett tillägg, på det att ramen omkring tavlan må bli mera fullständig. Jag tror, att herr Hallendorff skall erkänna, att om det nu i verkligheten är så, att kalfaktorns son sitter i läroverket, trots det att han är kalfaktorns son, så sker detta därför, att han under sin föregående utbildning i folkskolan visat anlag, som så att säga framtvungit hans vidare förflyttning till läroverket. Men det är ett helt annat förhållande med överstens son eller vilket som helst annat barn från förmöget hem; de skola givetvis fortast möjligt börja i läroverket, och statsverket tvingas att utgiva en betydligt större ersättning för att utbilda dessa de förmögnares barn på ett tidigt stadium. Om i stället alla barn finge börja i folkskolan och om man finge litet mera ordning på hithörande område, vore det icke så alldeles säkert, att den förmögnares pojke komme in i läroverket, ty han kunde ju möjligen sakna förutsättningar därför, men såsom det nu är, skall han under alla omständigheter dit, även om han icke har förutsättningarna därför. Det är detta, som jag inlagt i mitt resonemang, att alla barn skola börja i samma skola, och jag vill säga, att om herr Hallendorff har rätt i, att »kalfaktorns pojke» i vissa fall redan sitter i läroverket, så sker detta, såsom jag förut framhållit, därför, att pojken har gott huvud och beror i många fall av att det är någon, som vill hjälpa honom med studierna. Men det är icke dessa undantagsfall vi sträva efter, utan vad vi vilja är, att alla barn skola gå igenom en bottenskola och från denna skola vidare de, som ha möjlighet att därmed göra landet och samhället den största tjänsten, fortsätta upp i högre läroanstalter, men de andra skola nöja sig med grövre arbete, även

*Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)*

Ang. stats-
samskola i
Sallefiedå.
(Forts.)

om de äro födda av förmögna föräldrar; de göra samhället en större tjänst med att ägna sig åt det, som de äro skickade till. Men det nuvarande undervisningsväsendet vänder ju upp och ned på alla begrepp i den vägen.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Innan denna debatt slutar, måste det även sägas något från en landsbygdens representant — samtliga talare, som här haft ordet, ha ju, såvitt jag kunnat finna, varit från städer eller större samhällen.

Då jag inom vederbörande avdelning av statsutskottet ställdes inför detta Kungl. Maj:ts krav, gjorde jag mig den frågan, vilka konsekvenser ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag kunde föra med sig. För det första kan det icke förnekas, att om riksdagen nu går med på detta förslag, liknande framställningar skola inkomma från det tjugo- eller trettiotal samhällen, som anse sig lika berättigade att få ett statsläroverk som det samhälle, varom nu är fråga, och därtill komma de många städer, som förut haft statsläroverk, men genom den stora läroverksreformen ha förlorat dessa. Det skall icke heller döljas, att den tanken är riktig, fastän man här bestrider avseendet vid densamma, som ligger till grund för den skolpolitik, som riksdagen slog in på år 1909. Och i den omständigheten, att denna politik måste fullföljas, ligger nog det starkaste skälet för, att Kungl. Maj:ts nu ifrågavarande förslag icke bör bifallas.

Det har inom utskottet upplysts, att Härnösands stift har tre högre statsläroverk, medan ett annat stift, nämligen Västerås stift, med lika stor folkmängd som det förstnämnda, icke har mer än två dylika läroverk. Men i detta senare stift har befolkningen efter hand inrättat sig med kommunala mellanskolor och samskolor, och på samma sätt kan man ju även gå tillväga i Härnösands stift. Vad landsbygden beträffar, måste den kommunala mellanskolan vara den typ, som har utsikt att bäst tillgodose just de behov i undervisningsväg, som där göra sig gällande. Då kunna barnen, medan de undervisas i folkskolan, vistas i hemmet, och när sedan i de större kyrkbyarna och stations samhällena kommunala mellanskolor hunnit inrättas, blir det tillfälle för barnen att där fortsätta sin utbildning för att så småningom bliva färdiga att komma in i gymnasiet.

Till sist vill jag säga, att om man nu skulle gå med på Kungl. Maj:ts förslag, överger man de linjer, som man fastslog år 1909, och då kommer alldeles säkert folkundervisningen i stort sett att bliva lidande därpå. Det är ju lätt att räkna ut, att om de förmögna och ämbetsmannaklasserna skola ha särskilda skolor för sina barn, då måste intresset hos dessa minskas för de lägre skolformerna och folkupplysningen i stort sett bliva lidande därpå.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hallendorff: Jag skall blott med ett par ord vända

Ang. stats-
samskola i
Sollefteå.
(Forts.)

mig mot herr Rydén, främst för att anhålla att bli något så när riktigt citerad. Jag har icke sagt, att det vid Porjus skall upprättas några nya undervisningsanstalter av det slag, varom nu är fråga, men väl har jag sagt, att om till följd av statens anordningar uppe vid Porjus, där växer upp ett så stort samhälle, att det kräves alldeles särskild omsorg om dess skolväsende — vilken omsorg skall nu lämnas därhän — anser jag det vara statens skyldighet att även speciellt observera dessa förhållanden. Härav lär man ej kunna draga några som helst slutsatser i den riktning, som herr Rydén nyss behagade göra.

Jag måste vidare gent emot herr Rydéns påpekande om konsekvenserna härvidlag säga, att, såvitt jag vet, har läroverksöverstyrelsen i sina beräkningar icke, såsom herr Rydén gjorde, utgått från, att vissa orter med så och så många invånare skulle ifrågakomma till liknande skoltyp. Överstyrelsen har vid sina beräkningar tagit hänsyn till vad man kallar skolområden, och det är från denna synpunkt, vilken är den enda riktiga, som den här åberopade statistiken är uppgjord. Jag tillägger, det är naturligtvis en stor skillnad mellan å ena sidan Sollefteå och å andra sidan t. ex. Vaxholm eller Trollhättan, vilka orter på ganska få kilometers avstånd från sig ha möjligheter till vitt skilda skolformer, allt efter sig företeende behov.

Till sist, jag tror det kan vara skäl i, att när vi nu ha en speciell Norrlandsfråga före, vi en gång tänka på, att Norrland kanske behöver tillgodoses med annat än med förbudslagar och lagar om fridlysningsområden, vanhävd och dylikt; här är nu, som sagt, ett tillfälle att visa detta praktiskt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet biföll kammaren utskottets hemställan.

Härefter föredrogs *punkten 110*, angående nya lärartjänster vid de allmänna läroverken; och yttrade därvid

Ang. nya
lärartjänster
vid de all-
männa läro-
verken.

Herr Beckman: Jag vill icke uppriva någon debatt i denna punkt, utan vill här endast uttrycka den förhoppningen, att det avslag, som kommer att bli en följd av utskottets hemställan, icke måtte vara uttryck för annat, än att det är den svåra tiden, som åstadkommer, att man nu icke kan gå med på en nödvändig ökning av elementarlärarnas antal. Jag gör, herr talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 111.

Lades till handlingarna.

Punkterna 112—116.

Utskottets i nämnda punkter gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

Punkten 117.

Lades till handlingarna.

Punkterna 118—147.

Kammaren biföll vad utskottet föreslagit.

Punkten 148.

Lades till handlingarna.

Punkterna 149—152.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 153.

Lades till handlingarna.

Punkten 154, angående understöd åt folkhögskolor.

Ang. under-
stödet åt folk-
högskolor.

I enlighet med vad Kungl. Maj:t föreslagit uti punkten 153 av förevarande huvudtitel hemställde utskottet, att riksdagen måtte höja det i riksstaten å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 339,200 kronor, med 80,800 kronor till 420,000 kronor.

Ifråga om denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Pers* och *Persson* i Stallerhult.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, lämnade herr tal-
mannen på begäran ordet till

Herr *Persson* i Stallerhult, som anförde: Herr talman! En le-
damot av första kammaren har reserverat sig mot denna punkt,
och jag har låtit anteckna mig såsom reservant tillsammans med
honom. Då detta utgör en s. k. blank reservation, skall jag med
några få ord giva tillkänna, vad vår åsikt såsom reservanter inne-
håller.

När nu denna framställning innebär en nedsättning med 1.000
kronor i anslaget, som vår reservation avser, tar det sig märk-
värdigt ut, att man reserverar sig mot denna punkt och gärna
skulle önska, att anslaget bibehölles åtminstone för närvarande
sådant det är. Men i alla fall är denna nedsättning förenad med

sådana förändringar i inspektionen av folkhögskolorna, att vi såsom reservanter icke kunnat gå med härfpå. Som det nu är anordnat veta vi ju, att det var meningen, att denna inspektörsyssla skulle upptaga hela tiden för att inspektören skulle kunna sköta detta uppdrag väl. En föreståndare för en folkhögskola blev utsedd till folkhögskoleinspektör. Då denne man lär ha skött sin syssla utmärkt väl, som alla inspektörer måtte väl göra, är det icke några skäl att icke ställa så till att denne person icke får bibehålla sitt uppdrag. Nu har han givit tillkänna, att om han icke får denna syssla såsom inspektör betraktad såsom en bisyssla och får behålla sin ordinarie tjänst och sköta den samtidigt med inspektörsysslan, kan han icke mottaga uppdraget längre. Då syntes för vederbörande icke någon annan utväg vara än att låta denne man få sin vilja fram och ändra reglerna så, att sysslan får betraktas såsom en bisyssla. Vi sasom reservanter ha ansett, att detta sätt att förena dessa båda sysslor, varom det nu är fråga, icke är fullt lämpligt. Det är att tjäna två herrar. För det första är det icke möjligt, att föreståndaren för en större folkhögskola skall kunna, såsom riksdagen antytt och vederbörande framhållit, sköta inspektörsysslan väl. Båda sysslorna kunna väl icke skötas väl, utan skall den ena skötas med största omsorg, måste den andra tillbakasättas. Det är icke riktigt som det bör, anse vi reservanter, alldenstund riksdagen varit så frikostig mot folkhögskolorna i sina anslag, utan man bör ha en person, som har denna inspektörsyssla såsom huvudsyssla. Vi tänka oss vilken strid skall uppstå, om inspektören bibehåller sin ordinarie syssla, sitt föreståndarskap, och han har att inspektera de längst i norr liggande folkhögskolorna. Det skulle draga minst en vecka, och då kan det icke gå för sig att samtidigt hinna inspektera de övriga i Norrland liggande skolorna. Det blir för dyrt, om inspektören icke kan göra detta samtidigt, utan måste resa hem till sin ordinarie syssla och en annan gång, någon vecka senare, resa och inspektera en annan skola. Detta sätt att få en syssla förenad med en annan syssla, som står under annan styrelse än staten, anse vi icke lämpligt.

Nu kan man säga att när denna syssla icke ger full sysselsättning, är det icke skäl att bibehålla de bestämmelser, som finnas. Låt så vara, att den icke ger full sysselsättning, det vill jag icke yttra mig om, så lär väl dock icke staten sakna utvägar att lämna denne person arbete på annat håll, som är närbesläktat med detta, så att han helt och hållet blir en statens tjänare och icke tjänar även en privat styrelse. Det är icke reservanterna, som kunna lämna anvisning på hur arbetskraften skall utnyttjas, men vi anse det icke ute-lutet, att det kan ske. Vi tänka oss, hur det ställer sig med inspektörerna för folkskolorna. Folkskoleinspektörerna hade i de flesta fall inspektörstjänsten såsom en bisyssla. Det gick icke för sig att ha den såsom en bisyssla, ty den kunde icke skötas väl, utan riksdagen har helt lagt om det så, att inspektörerna ha kommit på ordinarie stat och nu ägna sig åt sin syssla

Ang. under-
stöd åt folk-
högskolor.
(Forts)

Ang. under-
stad åt folk-
högskolor.
(Forts.)

såsom ordinarie syssla. Här har man inrättat en sådan folkhögskoleinspektion på samma sätt som folkskoleinspektionen nu är. Nu skall man gå ifrån denna förträffliga anordning, om jag så får uttrycka mig, och gå tillbaka till samma uppfattning som man förut hade rörande folkskoleinspektörerna, men som man måst övergiva. Vi anse icke att detta är ett rätt sätt att gå till väga, utan vi ha trots, att det låter sig göra att på något sätt ge denne inspektör arbete i statens tjänst utan att man skall behöva sammanlagga hans statssyssla med en privat syssla.

Nu ha vi icke framställt något motiverat yrkande, och jag skall icke beller tillåta mig att göra något yrkande. Vi hade uppgjort ett förslag till motivering, som skulle hava det till utgångspunkt, att denna sysslan icke fastsloges för flera år såsom bisyssla, utan att det ordnades endast för ett år, och att det under detta år skulle göras en undersökning, om man icke kunde få arbete åt denne man i statens tjänst fullt ut även om inspektörsysslan icke gäve full sysselsättning. Skall man ordna denna syssla såsom en bisyssla och detta kvarstår för en längre tid, är det icke möjligt att få en reform, utan det blir fastslaget, att det blir en bisyssla, och vederbörande inspekterar skolorna, när han kan slå sig lös från sin ordinarie befattning. Det är icke rätt.

Jag har endast velat yttra detta, eftersom icke några skäl angivits i reservationen. Jag anser icke skäl att uppläsa det förslag till motivering, som vi tänkt oss, då det icke vann understöd i statsutskottet.

Härpå yttrade:

Herr Welin: Herr talman! Orsaken till att denna anordning blivit vald, nämligen att folkhögskoleinspektören även skall kunna upprätthålla tjänst vid folkhögskola, är såsom framgår av Kungl. Maj:ts proposition den, att det befunnits ganska svårt att för folkhögskolorna erhålla någon lämplig inspektör, som kan odelat ägna sig åt inspektionen och tillika inneha de kvalifikationer, som erfordras för ett sådant uppdrag. Folkhögskolan, liksom åtskilliga andra läroanstalter, har sitt speciella kynne och därför erfordras också, att den inspektör, som skall övervaka verksamheten i skolorna, har den inblick i deras verksamhet, att han på fullt tillfredsställande sätt kan sköta sysslan. Det är självklart, att icke vilken skolman som helst och ännu mindre vilken tjänsteman som helst skulle kunna åtaga sig denna inspektion. Nu har det å ena sidan befunnits, att den inspektör, som för närvarande tjänstgör, visat sig synnerligen lämplig för sitt kall. Å andra sidan har styrelsen för den skola, som han leder, icke gärna kunnat finna sig i, att skolans ledare under hela läsåret är upptagen av annan syssla. Därför ha vederbörande inom folkskolöverstyrelsen själva funderat ut denna lösning av frågan. Jag vill betona, att förslaget till den anordning, som föreligger, är kommet från folkskolöverstyrelsen, utan att inspektören

själv eller styrelsen för den skola, som han tillhör, Hvilans folkhögskola i Skåne, har tagit initiativ i den riktningen. Det är sålunda en anordning, som högsta myndigheten på detta område själf funnit lämplig, och för min del får jag säga, att den under nuvarande förhållanden är synnerligen lämplig. Vi kunna icke gärna få en inspektör, som dels bättre förstår folkhögskolornas verksamhet och dels innehar den kompetens i olika riktningar, som erfordras för att övervaka det hela. Men å andra sidan är det mycket svårt för Hvilans folkhögskola att avstå honom, och därför är den anordning, som här valts, mycket lämplig för närvarande. Under nuvarande förhållanden vill jag för min del på det livligaste förorda den. Ehuru den föregående ärade talaren icke hade något yrkande, har jag i alla fall velat uttala detta.

Ang. understöd åt folkhögskolor.
(Forts.)

Motsvarighet till den anordning, som här föreslagits, finnes för övrigt på ett annat område. Inom dövstumskolorna är det nämligen på samma sätt. En av föreståndarna är inspektör och får sålunda dela sin verksamhet mellan skolarbetet och inspektionen. Det är klart, att om det är lämpligt för ett sådant specialområde som detta, så är det också mycket lämpligt för folkhögskolornas område tills vidare. Då jag säger tills vidare, tänker jag på den utveckling, som skolorna kunna få, att de kunna giva så mycket arbete, att inspektionen fullt tar inspektörens tid i anspråk. För närvarande finnes det 45 skolor, men det tillkommer nästan årligen nya, så att det kan hända, att de snart äro uppe i ett sådant antal, att en person uteslutande behöver ägna sig åt att övervaka deras verksamhet.

Den anordning, som av den föregående högt ärade talaren tänkts, nämligen att folkhögskoleinspektören, jämte inspektionen, icke skulle ha någon verksamhet vid folkhögskola utan i stället någon annan inspektion eller annan slags verksamhet i statens tjänst, den kan ju för all del vara tänkbar, men jag får säga, att det kan bli svårt för närvarande att finna en person, som har den särskilda lämpligheten att vara inspektör, som är fallet med den nuvarande inspektören. Man får icke lita på, att denne avgår från sin plats vid skolan för att övertaga en inspektörstjänst av det antydda slaget inom folkskolöverstyrelsen.

Till dess att man kan finna en för kallet så särskilt lämplig person som den nuvarande, är den anordning, som föreslagits, synnerligen lämplig. Måhända, jag säger det än en gång, kan snart inträffa, att man kan giva full sysselsättning åt en inspektör eller kan man kanske finna en person, som icke är knuten vid en folkhögskola men dock befines innehava de kvalifikationer, som erfordras för att övervaka folkhögskolorna.

Herr talman, jag har icke något yrkande att göra, utan jag har endast velat framhålla dessa synpunkter, då frågan nu har kommit under debatt.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Då herr Carl Persson uttalade, att det skulle vara lämpligt, att folkhögskoleinspek-

Ang. under-
stöd åt folk-
högskolor.
(Forts.)

tören under den tid, han icke användes för inspektionen, skulle kunna erhålla annat uppdrag av folkskolöverstyrelsen, så vill jag säga, att jag icke tror, att en sådan anordning skulle vara nyttig vare sig för folkhögskolorna eller med hänsyn till inspektörsbefattningen. Jag tror, att Kungl. Maj:t funnit en mycket lämplig lösning av denna situation. Det är ju endast 45 folkhögskolor i landet, och det kan ju icke vara möjligt att ha en inspektör endast för att inspektera dessa skolor, utan han måste naturligtvis ha något arbete bredvid. Skulle inspektören nu erhålla någon annan sysselsättning hos folkskolöverstyrelsen, så bleve nog *den* huvudsysselsättningen och uppdraget som inspektör bisysslan. Nu förhåller det sig nog så, att den inspektör, som har verklig kontakt med folkhögskolearbetet så som denna lärare vid Hvilans folkhögskola har, kan på sådant sätt följa detta arbete och göra sådana rön, att de komma såväl folkhögskolesaken som dessa skolors ungdom till godo på ett helt annat sätt än eljest. Därför är jag i motsats till herr Carl Persson av den meningen, att det är lämpligt, att saken ordnas, som här skett. Man talar om hälftenbruk och att ingen kan tjäna två herrar. Det kan hända, att det finnes sådana områden, där en sådan anordning som denna icke skulle vara lämplig, men här tror jag den vara lämplig liksom också beträffande inspektionen av blindas och dövstummas undervisning.

På dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 155 och 156.

Utskottets framställningar biföllos av kammaren.

Punkten 157.

Lades till handlingarna.

Punkten 158, angående musikföreställningar för allmänheten.

Ang. musik-
föreställnin-
gar för all-
mänheten.

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t föreslagit uti punkten 157 av åttonde huvudtiteln hemställde utskottet, att riksdagen måtte, i likhet med vad för innevarande år ägt rum, till understöd åt föreningar, som anordnade god orkestermusik för allmänheten, samt för inspektion av ifrågakvarande föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på extra stat för år 1916 ett belopp av 42,000 kronor att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Efter föredragning av punkten begärdes ordet av

Herr Öberg som yttrade: Herr talman! Vid behandlingen för någon tid sedan av nionde huvudtiteln under diskussionen rörande

anslag för höjande av det mindre jordbruket med ett belopp av 120,000 kronor, som då ifrågasattes, och vid valet av de vägar, som man borde gå för att åstadkomma största möjliga sparsamhet och för att åt det mindre jordbruket kunna rädda detta anslag, tillät jag mig erinra, hurusom det efter min mening skulle vara riktigt och med god ordning överensstämmande, om man kunde indraga detta anslag på 42,000 kronor, varom nu är fråga och som Kungl. Maj:t ifrågasatt på åttonde huvudtiteln. Jag ber nu att få fullfölja min då uttalade åsikt genom att nu yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition i ändamål, att när anslagskravet till det mindre jordbruket återkommer till kammaren efter dess återremiss till utskottet, vi åtminstone på något håll skola hava inbesparat, ett eller annat belopp, så att vi vid den slutliga behandlingen av anslaget för höjande av det mindre jordbruket skola kunna få vad som då för detta ändamål ifrågasattes. Jag tror, mina herrar, att om vi verkligen vilja befästa oss om en rättvis och väl avvägd besparing i det ena eller andra avseendet, vi måste komma till den slutsatsen, att det är ojämförligt mycket viktigare att åt det mindre jordbruket giva det ifrågasatta anslaget än åt musikföreställningar för allmänheten som Kungl. Maj:t begär under denna punkt 42,000 kronor. Jag tror icke, att den stora allmänheten är så trakterad eller så i behov av dessa musikföreställningar, att den icke ett eller annat år skulle kunna avstå därifrån på det att vad som är verkligen nödvändigt för det mindre jordbruket må kunna erhållas.

Nu skall det troligen komma att invändas, att detta kommer att stöta på en hel del svårigheter, emedan dessa musikföreställningar äro redan organiserade och igångsatta, varigenom en del personer som fått en fast anställning härigenom skulle, om anslaget indroges, komma i en obehaglig ställning. Men då det upplysts mig, att antalet sådana anställda personer för givande av dessa musikföreställningar endast utgör ett fåtal, så synes mig, att man gott kan förfara så, att man nu avslår Kungl. Maj:ts framställning och sedan överlämnar åt Kungl. Maj:t eller dessa personer att sölja för, huru de på annat sätt må kunna söka sig en mera gagnande och nyttig anställning.

Med dessa ord har jag, herr talman, velat förnya min framställning om avslag på ifrågavarande anslagsbegäran.

Vidare anförde

Herr Andersson i Gävle: Herr talman, mina herrar! Det förefaller, som skulle man icke riktigt känna till huru långt dessa dessa föreningars verksamhetsområden sträcka sig. Man tycks föreställa sig, att deras verksamhetsområden äro väsentligt begränsade till den stad, där de höra hemma. Emellertid är så icke fallet. Orkesterföreningen i Gävle har icke bara Gävle till verksamhetsfält utan hela Gävleborgs län och kanske därutöver. Den har därför också utfört konserter i samtliga städer inom länet, ja, jag skulle vilja säga på varje större plats inom länet, om det över

Ang. musikföreställningar för allmänheten.

(Forts.)

Ang. musil-
föreställnin-
gar för all-
mänheten.

(Forts.)

huvud varit möjligt att skaffa lokal för dessa föreningar, vilket kanske ibland varit svårt på grund av den stora anslutningen. Skulle anslaget nu icke beviljas, så skulle dessa orkesterföreningar brytas sönder. Det gäller icke endast det bidrag, som riksdagen lämnar, utan även de särskilda kommunerna giva avsevärda bidrag. Vad Gävle beträffar, så har denna stad för 1915 anslagit jag vill minnas 6,000 kronor. Dessutom håller staden lokal för repetitionsövningar och har anskaffat möbler och dylikt, som är nödvändigt för föreningens verksamhet.

Det är alldeles självklart, att på de håll, där orkesterföreningarna haft sin verksamhet och hunnit bliva uppskattade, man ingalunda vill mista dem. De ha utfört en kulturell uppgift, lika god som någon annan, och vunnit stor anslutning särskilt från de bredare lagrens sida. Anslutningen till dessa orkesterföreningar och deras musik torde måhända sakna motstycke.

Skulle därför detta anslag indragas, så bleve det visserligen en sparsamhet men vad jag ville kalla en missriktad sparsamhet, och därför, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! När herr Öberg framställde sitt förra propos här i kammaren i denna punkt, så hade statsutskottets andra avdelning icke fattat slutligt beslut angående huvudtitelns alla punkter, och detta gjorde, att avdelningen tog upp till förnyad prövning spörsmålet, huruvida man kunde tänka sig att göra ett avslagsyrkande på denna punkt. Men vi kommo enhälligt till den uppfattningen, att vi måste motsätta oss ett sådant yrkande, och detta först och främst av det skälet, att här gäller det hundratals människors existens. Dessa musici, som finnas i de tre städer, där dessa orkesterföreningar verka, ha ordnat sig med beräkning på dessa anslag, och staten har faktiskt ställt i utsikt, att anslagen skulle bli beständiga. De ha utom anslagen intet annat att existera på än de bidrag, de få från dessa orkesterföreningar. Skulle man därför avslå detta anslagsäskande, så skulle det innebära, att man bragte i ett verkligt armod hundratals personer, vilka befinna sig i en ringa och kanske i många fall en ytterligt fattig ställning. Jag kan under sådana förhållanden icke vara med om att i en tid, då nöden breder ut sig, gripa till sådana åtgärder, som skulle bringa hundratals personer med familjer på bar backe. Detta har varken jag eller mina kamrater kunnat vara med om.

Det andra skälet, som måste framhållas, är, att man ur rent kulturell synpunkt icke synes mig kunna vara med om ett avslag. Dessa orkesterföreningar ha kommit till efter mycket arbete och mycken vederbörlig omsorg. Var och en känner från sin egen ort, huru svårt det är att bygga upp sådana föreningar. Förmögna personer utfästa sig att ikläda sig vissa ekonomiska uppoffringar, stadsfullmäktige i vissa städer lämna bidrag, och så lyckas man till slut att timra ihop dessa föreningar, som äro verksamma på vissa orter. Vad bleve följden, om man nu droge in statsanslaget? Det ramlar

alltsammans. Det går icke för dessa människor i fattig ställning att upprätthålla denna verksamhet utan statshjälp, och följaktligen faller alltsammans. Och då sker efter min uppfattning -- och den delas av nästan alla dem, som jag talat med om denna sak inom det parti, jag tillhör -- en verklig skada för stora medborgargrupper inom vårt land. Dessa orkesterföreningar utföra en förstklassig musik icke blott för personer, som tillhöra de bättre situerade, utan de utföra framför allt folkkonserter. I kyrkorna på landsbygden, i Folkets hus och andra tillgängliga lokaler giva de konserter för en inträdesavgift av 25 öre. Där får folk njuta av en värdefull musik och detta för en avgift, som icke är högre, än att till och med de ekonomiskt allra sämst ställda kunna åstadkomma densamma. Vi ha tagit reda på, huru det är ställt i detta avseende, och det är faktiskt så, att var helst dessa folkkonserter hållas av föreningarna, är anslutningen av folk, framför allt ur arbetarklassen och bondeklassen, så stor, att lokalerna knappast vilja räckta till. Om herr Öberg icke anser detta vara en nyttig sysselsättning, utan snarare önskar, att dessa människor ägnade sig åt ett »sambällsnyttigt arbete» i stället för att vara musici, så jag vill erinra herr Öberg om, att människan lever icke allenast av bröd, utan människan behöver också kulturella njutningar och det skulle bliva till skada för stora medborgargrupper, om man bröte sönder denna verksamhet för ett år.

Jag måste därför, herr talman, på det bestämdaste yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag och utskottets hemställan; och jag föreställer mig, att den ståndpunkt, som herr Öberg företräder och som efter min uppfattning icke gärna kan förefinnas synnerligen långt utanför en liten grupp, där man låter alla andra intressen skymmas bort av klassynpunkter.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Anderson* i Råstock, *Röding*, *Törnkvist*, *Kloo*, *Borggren*, *Berg* i Munkfors och *Sävström*.

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman, mina herrar! Efter den ärade statsutskottsledamotens anförande med dess många instämmanden kan det synas förmätet av mig att framkomma med en annan åskädning i det ärende, som här är före. Men i den ställning, vari vi för närvarande stå, är, såsom den förste talaren också påpekade, vårt läge sådant, att vi verkligen behöva spara allt vad sparas kan. De skäl, som herr Rydén framställt, hava icke övertygat mig om, att icke här föreligger ett sådant där kulturellt ändamål, som man *kan* spara på.

Ser jag däremot på själva rubriken för det begärda anslaget, så heter det, att det skall vara »musikföreställningar för allmänheten». Detta är emellertid något, som enligt mitt förmenande icke kan realiserast av staten. Det är endast tre orkesterföreningar, som för närvarande hava kunnat komma till stånd; och meningen med det nu begärda anslaget är, att det skulle bliva fyra. Men

Ang. musikföreställningar för allmänheten.
(Forts.)

Ang. musik-
föreställnin-
gar för all-
mänheten.
(Forts.)

vad har det egentligen att betyda mot hela landet, särskilt om man tänker på landsbygden? Det är min övertygelse, att de, som bo ute på landet, aldrig någonsin kunna få vare sig njutning eller intresse av, att ett sådant anslag som detta utgår är efter år med större och större belopp. Ty säkert är, att skulle vi komma dit-hän, att det skulle bli så, som en ledamot av kammaren i jåns viskade mig i örat: »Det är meningen, att även landsbygden skall få höra dessa goda orkestrar», ja, då är det alldeles säkert, att vi icke få räkna i 1,000-tal på den kostnadssiffra, som här av Kungl. Maj:t föreslagits, utan då måste vi räkna i 100,000-tal.

Frånsett allt detta, kan jag icke annat än instämma i den tankegång, som just den förste talaren framhöll. När — oaktat den stora betydelse, som det i dessa dagar har, att man lägger an på privatekonomiska intressen — vi här i kammaren kunnat avslå ärenden, som, man kan säga, praktiskt-ekonomiskt äro av den beskaffenhet, att de göra hela folket en tjänst, att de lämna stöd åt alla, som verkligen behöva få någon hjälp för sitt uppehälle, då kan jag för min del icke förstå, att vad här begärts skulle vara ett äskande, som man icke kunde avslå; och det är min bestämda övertygelse, att här skola framkomma ännu många andra ärenden av betydligt större ekonomisk omfattning, av en omfattning, som ger stöd för, att man verkligen vill hjälpa dem, som behöva hjälpas. Här däremot gäller det ju en njutningslystnad, som man vill ha tillfredsställd; men det är en njutningslystnad, som jag för min del anser, att det icke behöver vara ett statsintresse att tillgodöra. Det bör vara ett privatlivets intresse att utöva musik och att göra sig skicklig däruti och att skaffa sig njutning på det området.

Jag kan, som sagt, i den ställning vari landet nu står, då man skall och bör spara på alla områden, icke vara med om att här rösta för utskottets och Kungl. Maj:ts förslag. Jag anser det icke vara med kammarens fullkomliga sparsamhetsintresse för-entligt att göra på det sättet, utan finner mig ovillkorligen manad till att med detta yrka, att såväl Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende som också utskottets förslag måtte avslås.

Herr Sommelius: Herr talman, mina herrar! Det kunde måhända vara överflödigt, att flera talare upptaga tiden i detta ämne. Men jag anser mig dock böra göra ett uttalande i ärendet, särskilt som Hälsingborg ju är en av de få städer, som blivit hugnade med det anslag, som här blivit föreslaget och till vilket statsutskottet lämnat sitt tillstyrkande.

Jag ber då att få understryka vad min bankkamrat herr Rydén i detta ärende har yttrat, likasom också vad herr Andersson i Gävle har sagt. Det glädde mig särskilt att höra, att båda fullkomligt korrekt uppfattat innebörden av detta anslag och avsikten med det-samma. Musiken är icke, såsom den senaste ärade talaren antydde, enbart ett njutningsmedel, utan den är också ett bildningsmedel, kanske lika gott som något annat av alla de bildningsmedel, som vi här i dag ha talat om; och jag finner det alldeles befogat, att

detta uppfostringsmedel också får en, om än ringa, plats på åttonde huvudtiteln.

Ang. musikföreställningar för allmänheten.

(Forts.)

Jag kan nämna, hur det anslag på 13,500 kronor, som tillfallit Hälsingborg, har använts. Det är nämligen så, att för erhållande av detta anslag fordras, att lika stort belopp skall anskaffas från kommunen eller enskilda. Summan i fråga har huvudsakligen lämnats av Hälsingborgs stad och av personer därstädes; men även samhällen i kringliggande bygd hava bidragit, så att påståendet, att detta bildningsmedel icke trängt ut på landet, det håller icke streck. Nordvästra Skånes orkesterförening har förra året hållit icke mindre än 50 konserter, däribland också i Landskrona, Ängelholm, Åstorp, Klippan, Höganäs m. fl. platser, vilka till anslaget lämnat bidrag; och jag får säga herrarna, att det är mig en sann glädje att konstatera, hur, särskilt bland de bredare lagren, kärleken till musiken utvecklats under den tid orkesterföreningen varit i verksamhet, och med vilket nöje och hur talrikt man infinder sig på orkesterföreningens föreställningar. Jag kan nämna, liksom herr Rydén nyss gjorde, att avgiften endast varit 25 öre, så att konserterna varit åtkomliga för var och en, som velat begagna sig av dem; och Nordvästra Skånes orkesterförening torde väl näppeligen hava hållit en konsert, utan att den varit så besökt, att man knappast kunnat skaffa tillräcklig plats för alla, som velat åhöra musiken. Jag tror, att bland alla orkesterns vänner, särskilt bland dem i de bredare lagren, en stark misstämning skulle göra sig gällande, om riksdagens andra kammare vid detta tillfälle underlåte att visa, att också den förstår att uppskatta musiken som ett bildningsmedel.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olausson: Herr talman, mina herrar! Även jag får tillkännagiva, att jag liksom några föregående talare finner mig nödsakad att yrka avslag på den föreliggande punkten.

Om man granskar statsverkspropositionen för innevarande år, så finner man, att på nionde huvudtiteln, beträffande anslag för jordbrukets befrämjande, det har gjorts ganska stora besparingar, medan det däremot icke kan sägas, att regeringen på denna huvudtitel har följt samma sparsamhetssynpunkt. Icke heller kan man om statsutskottet säga, att detsamma här har iakttagit den sparsamhet, som man skulle finna önskelig. Detta, vad nu själva anslaget till dessa musikföreningar angår.

Men vad som i denna sak mest grämer mig, är att statsutskottet utan anmärkning tillstyrker, att ett belopp av 1,500 kronor av detta anslag skall utgå till inspektion för dessa tre orkesterföreningar. Här synes mig verkligen, att statsutskottets sparsamhetsprinciper framträtt i all sin prydna. Ja, jag sade sparsamhetsprinciper, men jag borde kanske snarare sagt slöseriprinciper; ty det är väl ändå bra märkvärdigt, att det för var och

Ang. musik-
föreställnin-
gar för all-
mänheten.

(Forts.)

en av dessa tre orkesterföreningar skall behövas ett anslag av 500 kronor för inspektion. Här kunde helt säkert besparingar gjorts.

Då detta anslag år 1911 för första gången beviljades i denna kammare, talades det så vackert om, att denna musik skulle komma den stora allmänheten, hela landet, tillgodo. Men det har visat sig, att det icke är mer än tre föreningar, som kommit i åtnjutande av anslag, nämligen i Hälsingborg, Gävle och Norrköping; och det förvånar mig därför icke mycket, att representanter för dessa städer uppträtt här i kammaren och förordat detta anslag.

Nu säger en ärad talare från Malmö, herr Rydén, att om detta anslag indroges, en hundra musikanter skulle sättas på bar backe. Ja, mina herrar, fördelar man dessa 42,000 kronor på ett 100-tal personer, så blir det väl inte mer än omkring 400 kronor på var och en; och jag måste verkligen undra, om det icke är många av Sveriges innebyggare, som i denna tid få tala en minskning i sin inkomst av 400 kronor men leva ändå. Jag tror verkligen icke, att man behöver befara, att man, genom att draga in detta anslag, sätter dessa musikanter på svält. Jag tror, att med den hjälp de kunna få av dessa förmögna städer, såsom Hälsingborg till exempel, de nog kunna klara sig, även om anslaget för ett år skulle indragas. Ja, jag skulle verkligen kunna gå så långt, att jag gärna såge, att detta anslag för framtiden indroges; ty denna musik må hava hur stor betydelse som helst för folkets uppfostran, så är den väl dock av en sådan beskaffenhet, att folket självt kan arrangera dessa tillställningar såväl som andra nöjen, utan att staten därtill bidrager. Staten har verkligen på alla områden så mycket att uträtta och så mycket att göra, att dessa förhållanden böra ordnas utan statsbidrag; och särskilt under nu rådande förhållanden, då vi måste göra så stora uppoffringar för vår krigsberedskap och så stora uppoffringar för att lindra nöden och så stora uppoffringar för att motarbeta arbetslösheten, synes det mig, att dessa 42,000 kronor skulle vara av större gagn för folket, om de anslöges till avhjälpande av arbetslösheten, än om de användes för dessa musikföreställningar. Därom tror jag att de flesta i kammaren äro eniga med mig.

Under sådana förhållanden, och då sparsamhet kräves på alla områden och det alldeles säkert behöves statshjälp för att lindra nöden och skaffa folket bröd, kan det icke vara klokt att i stället bjuda folket på musik. Det vore verkligen att bjuda folket stenar i stället för bröd. Jag skall därför, herr talman, be att få förena mig med dem, som yrka avslag på propositionen och utskottets hemställan.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Jag hade egentligen icke tänkt att yttra mig i denna fråga, då utskottet är fullständigt enigt, men då det samhälle, jag tillhör, är ett av dem, som närmast beröras av denna fråga, vill jag belysa den-

samma något ur lokal synpunkt, något som jag icke annars brukar göra.

Vi veta alla, att Norrköping är ett mycket stort fabrikssamhälle med en talrik arbetarbefolkning, och kammaren vet kanske också, att i det samhället finnes icke tillfälle till förädlade nöjen på långt när i den utsträckning som i andra jämbördiga platser. Detta har gjort, att oaktat samhällets ekonomiska ställning visst icke är lycklig, stadsfullmäktige hava enhälligt beslutat sig för att bevilja detta stora bidrag, som fordras för erhållande av statsanslag till musik, och man har gjort det därför, att man därigenom skulle bereda tillfälle för litet var och icke minst för de arbetande klasserna att kunna få ett förädlade nöje, vilket kunde i någon mån åtminstone bidraga till att draga dem ifrån andra nöjen och njutningar, som ej ha denna musikens förädlade egenskap.

Det har också visat sig, att resultatet varit över förväntan gott. Inträdesavgifterna till dessa av orkesterföreningen anordnade musikföreställningar äro mycket låga, det talades här om 25 öre, jag vill nästan minnas att avgiften ibland i Norrköping varit 10 öre. Emellertid har det visat sig, att vid varenda sådan konsert, de ha varit många till antalet, det varit överfullt med besökande, och de ha verkat synnerligen gott inom samhället.

Nu kan man säga, att, även om så är, man i alla fall borde kunna för ett år indraga eller minska på detta anslag, när man vet, att man måste med ljus och lykta söka efter besparingar. Men det har sig icke så lätt i det fallet. Vi ha icke någon musikkår förlagd hos oss. Det har gjort, att vi måst skaffa musici från andra håll, som bosatt sig till stort antal i samhället och utgöra kärnan i denna orkester. Det anslag, som staten beviljat jämte vad stadsfullmäktige beviljat, har icke alls räckt till för ändamålet, utan enskilda ha måst underkasta sig stora uppoffringar. Om anslaget indrages, blir följden, att vi ej kunna avlöna dessa musici, som bilda stamtruppen. I sådant fall få vi en tredje klass av arbetslösa hos oss. Genom beslut för två år sedan här i riksdagen i sockerfrågan fingo vi alla våra sockerbruksarbetare arbetslösa; genom beslut i fjol fingo vi våra tobaksarbetare arbetslösa; och skola vi nu också få dessa musici arbetslösa. då blir ju arbetslösheten än större.

Därför, om jag ser denna sak ur deras synpunkt, förefaller mig ett avslag ytterst hårt. Men vill jag se saken i större stil, skulle det i alla fall förefalla mig mycket olyckligt, om man avslöge detta anslag. Ty vi få icke bara fästa oss vid det materiella, vi få även se litet på det ideella och försöka höja kulturnivån hos Sveriges invånare i allmänhet. Vi få också tänka på att hjälpa varandra, och det är icke bara fråga om att bevilja anslag för en eller annan klass. Jag tror det vore olyckligt, om detta anslag avslöges, och jag får rikta en vördsam vädjan till kammarens ledamöter att godkänna detsamma.

Ang. musikföreställningar för allmänheten.

(Forts.)

Ang. musik-
föreställnin-
gar för all-
mänheten.

(Forts.)

Med herr Zetterstrand instämde herrar *Persson* i Norrköping och *Kant*.

Herr *Carlson* i Herrljunga: Herr talman, mina herrar! Jag skall endast be att få säga ett par ord i föreliggande fråga. Ehuru varm vän till musik och med den uppfattningen, att musiken spelar en stor roll i folkuppfostringens tjänst, måste jag i alla fall ställa mig på avslagslinjen här och det av tvenne skäl. Då vi sitta här i riksdagen och bevilja anslag än till det ena och än till det andra ändamålet, böra vi väl också, så långt möjligt är, taga hänsyn till rättvisan; men jag kan icke finna, att vi hava gjort det i denna fråga, därför att det endast är ett ringa fåtal kommuner, och personer i landet som här ha blivit tillgodosedda. Det kan icke hjälpas, att i vida kretsar bland landsbygdens befolkning dylika beslut väcka missnöje och avundsjuka, och är det alldeles klart, att man på många platser i landet skulle med lika stor rätt som i Gävle, Norrköping och Hälsingborg kunna göra anspråk på att få anslag till musikorkestrar. Om man skulle konsekvent tillmötesgå dylika berättigade krav, menar jag, att man skulle komma ut i det oändliga, och kostnadsfrågan skulle bli både avsevärd och avskräckande.

Nu var det, som någon sade, här från början meningen, att genom detta anslag den stora allmänheten i landet skulle beredas tillfälle till uppbygglig musik, men det är alldeles klart, att man icke kan tänka sig möjligheten att genom dessa tre orkestrar nå den stora allmänheten. Det blir blott ett ringa fåtal skåningar, östgötar och gästrikar som komma i åtnjutande av dessa förmåner, under det de stora massorna, som sagt, aldrig få höra en enda ton för dessa 42,000 kronor, som här äskas.

Nu tror jag för min del, att dessa orkestrar böra kunna bära sig själva genom de bidrag de få från vederbörande kommuner, ty med den kändedom, jag har om folkets benägenhet att gå åstad och höra musik, är jag övertygad om, att de icke dra sig för att betala något litet högre inträdesavgifter, än dessa orkestrar tagit vid sina konserter i bygderna, och härigenom skulle deras ekonomi bli bättre och orkestrarna klara sig utan statsbidrag.

Vad sedan den saken beträffar, som man framhållit, att en hel del personer skulle bli arbetslösa och komma i nödläge, om detta anslag indroges, får man väl ändå lägga en trängre synkrets på den saken. Det blir väl rättvisligen de enskilda kommunerna, som få sörja för den saken, och icke skall den ena eller den andra kommunen ha statsbidrag för denna sak framför andra kommuner? Dessutom behöva vi så innerligt väl spara under den närvarande tiden, och jag kan icke finna, att det föreligger ringaste fara i att för närvarande indraga detta anslag, och därför ber även jag, herr talman, att få ställa mig på avslagslinjen.

Häruti instämde herrar *Johansson* i Brånalt och *Larsson* i Kroken.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Då jag begärde ordet, gjorde jag det icke för att instämma med den nybildade kvintetten, Öberg, Carlson i Herrljunga, Olausson, Johansson i Brånalt och Andersson i Knäppinge, i deras uppfattning i musikfrågan. Jag har varit med och diskuterat här i kammaren arméns musikfråga flera gånger, och därvid talat för, att vi skola få armémusiken indragen eller åtminstone reducerad, men jag har alltid fört fram den uppfattningen, att vi skulle övergå till dessa frivilligt organiserade musikföreningar för att därigenom utbreda musiklivet till en större allmänhet, än vad som kan åstadkommas så länge musiken till sin huvudsakliga del är förlagd till regementena.

Nu ha flera talare som skäl för avslag på detta anslag anfört, att riksdagen vid ett föregående tillfälle återremitterat ett ärende i syfte att utröna, huruvida det finnes medel för att tillfredsställa de anslagskrav, som det då gällde; vi veta alla, att det då gällde anslag till premiering av småbruk. För min del får jag säga, att när jag biträdde förslaget att återremittera den frågan, det icke var i syfte att ställa mig ovillig mot detta anslag, när det skulle återkomma. Men jag kan icke med bästa vilja i världen jämföra det anslaget med det nu förevarande, ty mina herrar, även om det gäller understödandet av modernäringen, skola vi icke förgäta, att det i det fallet visserligen gäller att understödja ett antal småbruk, men dessa småbruk gå uppenbarligen icke under, därför att de bli utan detta anslag ett år; och den förhoppningen har jag till landets småbrukare, att indragningen av detta anslag i ingen mån avskräcker dem från att fortsätta med sitt arbete, då de hava på hand, att, även om premieringen uteblir 1916, så kunna de säkert emotse den påföljande år.

Jag anser det därför oriktigt att föra fram dessa båda spörsmål mot varandra; och det kan väl ingen förneka, att dessa musikföreningar icke kunna fullfölja sin verksamhet utan stöd av detta anslag. Det är nog en hel del personer, som enskilt lämnat bidrag till dessa föreningar och lämnat detta under förutsättning av statsbidrag, om statsbidraget utebliver kan detta giva dessa enskilda bidragsgivare anledning att taga tillbaka sina anslag. Jag vet speciellt, att det dessutom finnes samhällen, som anslå medel till dessa orkesterföreningar under förutsättning av statsbidrag. Under sådana förhållanden kan man icke som herr Olausson säga, att denna organisation står sig lika bra om statsbidrag utgår eller icke. Jag måste därför, för min del säga, att indragandet av detta anslag skulle verka mycket upplösande på denna musikverksamhet.

Det är visserligen sant, som herr Olausson framförde, att folk kan skaffa sig musik efter andra metoder. Jag föreställer mig då, att han tänkte på, att man skulle gå omkring med några dragharmonikor eller andra enkla instrument och att folk skulle sentera denna musik, men en musik, som står på det planet vill jag icke vara med om att ge företräde, utan jag vill vara med om

Ang. musikföreställningar för allmänheten.

(Forts.)

Ang. musik-
föreställnin-
gar för all-
mänheten.
(Forts.)

att framskapa och ge statsanslag till musik, organiserad på det sättet, att den skall kunna tjäna till andlig lyftning för dem, som ähöra den.

Nu har motståndaren till detta anslag anført, att musiken icke utgår till samtliga kommuner, utan att det är bara ett litet fåtal, som få njuta härav. Ja, det finnes nog många anslag i huvudtiteln, om vilka man skulle kunna säga: detta anslag utgår icke för att tillfredsställa hela landets behov av ifrågavarande sak, och just därför kunna vi helt enkelt icke vara med om att biträda det. Jag tror icke, att detta är i och för sig riktigt. Det är visserligen sant, att det härvidlag i främsta rummet gäller Norrköping, Hälsingborg och Gävle, men närmare sett komma tre stora befolkningscentra i åtnjutande av anslaget, och på det sätt, som musiken utföres å landsbygden i dessa trakter, är det ju ett avsevärt stort antal personer, som för en billig penning få njuta av god musik. Den musikundervisning som dessa musici äro skyldiga att lämna, även personer från andra orter i riket bidrager ju till en ännu vidare spridning av musiken inom landet.

Herr Carlson i Herrljunga anförde, att man kunde bara lägga på en litet högre entréavgift, varigenom denna sak skulle klarera sig mycket enkelt och musiken bestå. Ja, men jag tror icke, att det står i direkt samklang med resonemanget om, att vi ha orimligt dyra tider, ty de, som hårdast tryckas av tiderna, ha icke så lätt att komma ut med en fördubblad entréavgift, utan då få de allt avstå från musiken. Jag har den uppfattningen, att musiken ingår som ett bildande, underhållande element i människornas tillvaro. En person, som 10—11 timmar får arbeta inne i en lokal, under jorden eller annorstädes, vara hårt i selen för att få sin lekamliga utkomst, får icke missunnas att få tillbringa en liten stund med att tillsammans med sin familj för en ringa penning njuta av god musik. Vi få dock icke vara allt för mycket jordbundna, ty om vi det äro, tror jag icke, att det kommer att gå bra i fortsättningen. Vi få i någon mån offra åt det rent kulturella, och jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! Jag begärde ordet för att få säga ett par ord herr Olausson. Det är mer än i ett avseende han pratar i luften, när han yttrar sig här i kammaren, och alldeles speciellt har han gjort det i dag.

Han sade för det första, att bara jordbrukshuvudtiteln fått sitta emellan. Den åttonde har däremot icke alls fått sitta emellan. När herr Olausson gör det påståendet, så visar det, att han icke läst statsverkspropositionen beträffande den huvudtitel som nu är i fråga. Om han läst den och hunnit över de 5 första sidorna, så skulle han ha funnit, att icke mindre än 1,5 miljoner kronor äro reserverade och redan beviljade för denna huvudtitel. Hade han gått närmare in på och studerat statsverkspropositionen, skulle han ha funnit, att mycket stora besparingar äro gjorda på den

nu föreliggande huvudtiteln, och framför allt skulle han då icke hållit detta anförande. Jag håller med honom därom, att man skall i dessa tider göra alla indragningar, som äro möjliga att göra.

Ang. musikföreställningar för allmänheten.

(Forts.)

På samma sätt pratade herr Olausson fullständigt i luften, då han tänkte vederlägga mig med vad han sade därom, att dessa musikutövare vore 100 man och anslaget 42.000 kronor och att det därför bleve 400 kronor per man. Det var konstiga människor, tyckte han, som kunna leva på en sådan summa, och därför att de icke kunde leva på den, skulle man taga ifrån dem också dessa 400 kronor. Om herr Olausson hade satt sig in i denna sak, så skulle han ha sett, att för att dessa föreningar skola få detta anslag, skola enskilda eller kommuner tillskjuta lika mycket som staten, och därigenom att de taga entré, låt vara liten, komma inkomsterna att uppgå så, att jag tror att en hel del, som slutat annat arbete och ägnat sig åt denna gärning i musikens tjänst, ha 100 kronor i månaden eller något dylikt. På den summan få de existera, och vi veta ju, att människor i sådan ställning som dessa draga sig fram på litet. Men icke kan man resonera på det sättet, att därför att de kunna draga sig fram på litet, skall man taga ifrån dem det lilla de ha.

Jag för min del uttalar den förhoppningen, att kammaren skall bevilja anslaget till premiering av det mindre jordbruket och jag säger fullt uppriktigt, att jag ämnar rösta för båda anslagen, och jag vet, att inom mitt parti man mycket allmänt närer förhoppning om att kunna bevilja båda. Men om ni lantbrukare handla hårt här genom att draga in detta anslag och därmed ställa ett hundratal människor på bar backe, så gör ni icke rätt mot den medborgargrupp, som det här är frågan om, och stämmer dem, som stå utanför denna sak, emot den sak, ni vill tjäna.

Att herr Olausson anser att handklaveret är tillräckligt för musikalisk njutning, det begriper jag, men jag tror och hoppas för min del, att icke andra kammaren vill göra detta till sin kulturella ståndpunkt i musikfrågan.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekerot: Herr talman! Jag skall be att särskilt få taga fasta på vad herr Rydén i slutet av sitt sista anförande yttrade, nämligen att han skulle, då den fråga, som här blivit ställd jämsides med den nu föreliggande frågan, kommer att avgöras här, rösta för densamma.

Jag skall icke rösta emot detta förslag. Jag tror nämligen, att statsutskottet, då det så enhälligt gått på detta förslag, haft bärande skäl, vilka icke kommit till synes i utskottets utlatande, men som dock framkommit under utskottets behandling av frågan. Jag vill framhålla, att, då vi behandlade nionde huvudtiteln och särskilt anslaget till det mindre jordbrukets främjande, många varmhjärtade ord fälldes för ett bifall till det förslag, som då förelåg, men som av kammaren återremitterades till utskottet. Jag

Ang. musik-
föreställnin-
gar för all-
mänheten.
(Forts.)

hoppas, att när detta ärende en gång återkommer på kammarens bord, kammaren måtte taga särskild hänsyn till att detta anslag till orkesterverksamheten bifallits — vilket jag hoppas, att det kommer att göra — och även bevilja anslaget till det mindre jordbrukets främjande.

Jag står icke på den ståndpunkten, att jag anser musiken vara något, som vi kunna undvara. Det är en sak så god som någon annan. Men om det gäller musik eller bröd, röstar jag först för brödet och sedan för musiken. Detta är ju dock saker, som icke behöva ställas mot varandra i detta sammanhang.

Jag skall nu icke uppehålla tiden längre, utan endast uttala den förhoppningen, att, när frågan om anslaget till det mindre jordbrukets främjande kommer på kammarens bord, det också skall finnas, att de, som så varmhjärtat talat för musiken i dag, även skola rösta för anslaget till det mindre jordbruket. Som en konsekvens av detta mitt yttrande skall jag icke göra något yrkande.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman, mina herrar. Det händer icke så sällan, att i kammaren höja sig, och det med all rätt, starka röster, som påvisa, att det finnes hos vårt folk svåra lyten, som man vill motarbeta och stäcka. Jag finner detta alldeles riktigt, men vill man lyfta och höja folket gör man detta icke blott genom lagparagrafer med än aldrig så stränga straffbestämmelser, utan man måste också giva folket något av positivt innehåll, som är ägnat att lyfta och lyfta och höja detsamma, och såsom ett medel i det syftet betraktar jag musiken. Musiken är ett bildningsmedel, och såsom ett bildningsmedel är det detta anslag har sitt berättigande. Detta gör, att jag för min del, om jag hade deltagit i behandlingen av detta ärende inom statsutskottet, vilket jag icke gjort, skulle ha ställt mig på samma ståndpunkt som utskottet. Visserligen finner jag talet om sparsamhet hava sitt berättigande, men icke är det väl någon av dem, vilka talat om vikten av att under närvarande förhållanden iakttaga sträng sparsamhet, som tror, att om detta anslag icke bifalles, skatterna på något sätt skulle komma att minskas. Och det är väl icke heller någon av dessa, som tala om vikten av sparsamhet, som vill hävda den meningen, att, om anslaget bifalles, få vi lägga på nya skatter. Så ligger icke saken.

Här har blandats in ett ärende, som icke hör under denna huvudtitel, utan under nionde huvudtiteln, och då så är fallet, vill jag nämna, att jag hörde till dem, som, då det ärendet förevar, talade och röstade för det anslag, som nu har ställts emot förevarande anslag. Sålunda kan ingen mot mig rikta den beskyllningen, att jag icke i det fallet velat giva folk bröd, men människan lever icke blott av bröd, utan hon behöver också något annat därjämte. Man skall giva människan bröd, men man skall giva henne mera än bröd, och jag tror icke, att det är rätt och tillbörligt att taga ifrån svenska folket det bildningsmedel, som dessa orkestrars verksamhet utgör, och den bildning, den lyftning

och den höjning av vårt folk, som man avser att åstadkomma genom detta anslag. Detta gör, herr talman, att jag ber att få anhålla om kammarens bifall till utskottets hemställan.

Ang. musik-
föreställning-
ar för all-
mänheten.

(Forts.)

Herr Åkerlund: Herr talman, mina herrar! För att icke det skall kunna sägas, att samtliga lantmän, som uppträtt i kammaren i denna fråga, motsatt sig det anslag, om vilket utskottet hemställt, ber jag att få tillkännagiva, att jag anser mig icke kunna motsätta mig detta anslag. Jag kan icke finna det klokt och riktigt, att landsbygdens representanter skola sätta sig emot ett anslag endast eller huvudsakligen därför, att det blir till nytta och glädje endast för ett fåtal av vårt lands samhällen. Det är dock visat och särskilt framhållet av herr Zetterstrand, huru dessa musiktillställningar ha intresserat arbetarbefolkningen i mycket hög grad och därigenom hindrat många dåliga nöjen. När man har fått fram något sådant, anser jag, att man skall fortsätta därmed, och blir vårt folk intresserat för musiken allt mer och mer, vilket jag hoppas, ty den är i sanning ett förädlade nöje, så ha vi också anledning hoppas, att denna musik skall sträckas ut till långt flera bygger i vårt land.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Åkerlund förenade sig herr *Tamm*.

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman! Det var egentligen herr Thorsson, som uppkallade mig med sin besynnerliga jämförelse mellan anslaget för premiering av jordbruk och anslaget till orkestermusiken. Han tycktes vilja jämställa dessa båda anslag, men mig förefaller det, som om de vore varandra rakt motsatta. Anslaget för premiering av jordbruk är avsett att möjliggöra, att en framstående jordbrukare, som länge och strävsamt arbetat i sitt kall och visat, att han verkligen kunnat utföra något, som är värt uppmuntran, också skall kunna få en sådan uppmuntran i form av en premie. Här är däremot frågan om att underhålla en musikkår, icke att premiera en sådan. Vi hava ju tidigare haft framstående musikutövare på olika områden och om man här i stället hade följt den enligt mitt förmenande goda principen, att staten, på samma sätt som vid premiering av småbruk är fallet, hade premierat de musikutövare, som lyckats göra sig framstående, och på sådant sätt uppmuntrat till god musik, så hade det varit en helt annan sak, men jag kan aldrig komma att gå med på, att det är nödvändigt, att staten skall på sätt här ifrågasättes taga denna sak om hand och helt och hållet underhålla musiken för landet. Detta är, som jag förut sade, en ren omöjlighet. Jag förstår mycket väl sammanhanget här. Befolkningen i stadssamhällen och industrisamhällen och de, som äro representanter för denna befolkning, ha direkt nytta av detta anslag därigenom, att de då kunna få litet gratisunderhållning, men det är någonting, som aldrig kan komma den stora utbredda lantbefolkningen till del,

Ang. musik-
föreställnin-
gar för all-
mänheten.

(Ports.)

och därför kan jag icke annat än instämma i vad som här förut sagts, att detta är en kommunal angelägenhet, att det är någonting, som varje samhälle för egen del får inom sitt område uppmuntra och hjälpa fram. Men att staten skall taga denna sak om hand, det kan aldrig bidraga till en sådan rättvis och jämn fördelning, som så mycket framhållits från det håll, där man nu talar för denna musik. Ty någon rättvis fördelning även till landsbygden av denna orkestermusik kan aldrig åstadkommas, emedan detta skulle fordra alldeles för stora uppoffringar. Jag kan sålunda icke finna bland de skäl, som anförts för Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, något, som kunnat övertyga mig om, att detta är en statens angelägenhet, och därför yrkar jag fortfarande avslag.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Jag skulle icke hava begärt ordet i denna ur många synpunkter bedrövlige kulturdebatt, om det icke varit så, att utom de synpunkter, som här framkommit, det finnes ytterligare en, som man bör taga sikte på, då det gäller att bedöma denna fråga. Det är nämligen icke så, som den siste talaren sade, att detta anslag blott kommer de samhällen till godo, där musikkårer äro stationerade, utan det kommer hela vårt lands kultur och hela vårt folk tillgodo. Med anslaget är nämligen förbundet bland andra det villkoret, att orkestermedlemmarna äro skyldiga att giva varje vecka vissa timmars kostnadsfri undervisning i musik åt obemedlade, och dessa sålunda undervisade fattiga medborgare gå sedan ut i landets olika delar på olika verksamhetsområden och föra med sig från dessa musikkulturhärddar musikkultur ut till landets olika delar. Det finnes åtskilligt folk i dessa tider, som oerhört beundra tyskarna för deras organisation och för deras höga kultur. I Tyskland beviljas ärligen av riksdagen miljonanslag till musikkulturen i Tyskland på liknande sätt, som här är ifråga; här i den svenska riksdagen prutar man på 42,000 kronor, vilket bevisar enligt min tanke, att vi äro föga långt komna i fråga om kulturell utveckling.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olausson: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Rydén's kritik. Han sade, att jag icke har läst igenom statsverkspropositionen. Jo, jag har läst den lika noggrant, som han, och jag har då visserligen funnit, att man gjort besparingar på åttonde huvudtiteln — och det har jag heller icke bestritt — men jag har sagt, att man icke sparat i samma utsträckning, som man gjort på nionde huvudtiteln, och det vidhåller jag.

Så sade herr Rydén, att jag fått den högst oriktiga uppfattningen, att dessa musikanter, eller vad de kallas, skulle ha att leva på 400 kronor. Det har jag aldrig sagt. Jag har sagt, att statsbidraget är omkring 400 kr. per man och att, då de säkerligen ha bra hög lön, de nog skulle kunna leva ett år, om man inskränkte

deras inkomst med 400 kronor. Jag är säker på, att många i dessa dagar leva på en inkomst, som är 400 kronor under deras vanliga.

Så har herr Rydén talat om, att jag skulle ha förordat dragharmonika. Jag nämnde aldrig dragharmonika, utan det är herrar Thorsson och Rydén, som ha dragit fram dragharmonikan i denna kammare, och jag vill också låta dem fortsätta att spela på den — jag vill icke ha del däri.

Så till slut måste jag säga herr Rydén i Malmö, att det icke är lämpligt att i debatterna här använda dylika skolmästarfasoner, som han gjort. Jag har trott, att skolläraren Johannes Bengtzén endast förekom på våra teatrar och i våra skämttidningar, men efter denna dag måste jag konstatera, att han vunnit inträde i riksdagens andra kammare.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet: och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 158 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Voteringen utvisade 131 ja mot 70 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 159.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 160.

Lades till handlingarna.

Punkterna 161—163.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Andra kammarens protokoll 1915. Nr 36.

*Ang. musik-
föreställning-
gar för all-
mänheten.
(Forts.)*

Punkten 164.

Lades till handlingarna.

Punkterna 165—175.

Vad utskottet i dessa punkter hemställt bifölls av kammaren.

*Ang. viss
lönetursrätt
för lektor vid
teknisk ele-
mentarskola.*

Punkten 176, angående viss lönetursrätt för lektor vid teknisk elementarskola.

Under punkten 175 av åttonde huvudtiteln hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att medgiva, det lektor vid teknisk elementarskola finge för åtnjutande av ålderstillägg räkna sig till godo föregående tjänstgöring såsom ordinarie lektor vid allmänt läroverk.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Tengdahl: Herr talman! Det förefaller ganska betecknande för ett formalistiskt, delvis mycket klyftigt sätt att se saken, att detta måhända det anspråklösaste av alla anslag, som Kungl. Maj:t kommit med under åttonde huvudtiteln, skall underkännas, ehuru det, åtminstone i frågans nuvarande stadium, icke förefaller att kunna anses vara så rysligt farliga. Kungl. Maj:t har föreslagit, att, liksom vid övergång från allmänt läroverk till teknisk elementarskola en lektor skall få tillgodoräkna sig tjänsteår, han skulle få göra detsamma, när övergång i motsatt riktning äger rum. Detta förefaller mig vara en så ytterst enkel och självfallen sak, att jag icke kan förstå, hur man kan underkänna en sådan solklar fordran. Nu anför statsutskottet som motivering för sin ståndpunkt, att de tekniska elementarskolorna stå inför omorganisation. Vi veta vad det betyder. Det finnes ett otäckt klingande ord i vårt offentliga liv — »under utredning». När en fråga är under utredning, vet man icke, hur länge det kan dröja, innan den är klar. Emellertid är det alldeles säkert, att frågan om de tekniska elementarskolorna är under utredning. Vad det sista stadiet av utredningsarbetet beträffar, har det varat åtminstone 8, 10 år, och utredningen har pågått under fyra ecklesiastikministrar bara under min korta riksdagstid, vilka ministrar icke hunnit bli utarbetade på denna fråga, utan tvärtom lagt ner alldeles för litet arbete på densamma, och det är stor sannolikhet för, att lika många ecklesiastikministrar till bli förbrukade, innan frågan vunnit sin lösning. Att man då vill undanskjuta denna sak, som Kungl. Maj:t begärt, därför att de tekniska elementarskolorna stå inför sin omorganisation, kan jag icke förstå. Att de stå inför omorganisation är för övrigt — uttryckt på så allmänt sätt,

som här skett — för mig en nyhet. Det föreligger ett kommittéförslag, ett ytterst omtvistat kommittéförslag, och att med hänsyn till detta förslag, om vilket men icke vet, när det kommer att föranleda till något resultat, undanskjuta en i och för sig nyttig reform, tycker jag är att gå för långt. Det vittnar om, att man icke har öga för den tekniska undervisningens betydelse. Man har icke klart för sig, att de tekniska elementarskolorna på sitt område äro i hela landets undervisningsväsende ett lika viktigt led, som de allmänna läroverken äro på sitt område.

*Ang. viso
lönetursvärd
för lektor vid
teknisk ele-
mentarskola.
(Forts.)*

Jag kan, som sagt, icke finna, att detta tal om omorganisationen är tillräckligt bärande för att undanskjuta denna visserligen obetydliga, men på sitt sätt viktiga reform, som Kungl. Maj:t begärt, och jag ber därför att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Rydén i Malmö: Jag uppfattade ej, huruvida herr Tengdahl framställde något yrkande eller ej. Jag ber emellertid att få säga, att frågan fallit, genom att första kammaren bifallit utskottets hemställan, och jag anser det därför ej vara behöfligt att ingå på någon närmare motivering för att stödja utskottets ståndpunkt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 177—180.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Sedan *punkten 181*, angående en inom andra kammaren väckt motion om anslag till Bergslagernas verk- och teknikerskola i Krylbo, härför föredragits, begärdes ordet av motionären

*Ang. anslag
till Bergs-
lagernas verk-
mästare- och
teknikerskola
i Krylbo.*

Herr Tengdahl, som yttrade: Herr talman! Jag skall ej framställa något yrkande, utan har endast velat såsom min livliga uppfattning framhålla, att det är svenska staten fullkomligt ovärdigt att år efter år, årtionde efter årtionde förhålla eller åtminstone ej göra något nämnvärt åt denna viktiga fråga om en reform av den lägre tekniska undervisningen. Under tiden, som svenska staten icke gör sin solklara skyldighet att ordna denna undervisning, få enskilda personer, som söka utfylla denna brist i undervisningsväsendet, göra större eller mindre förluster. Det är på ett sådant tillstånd, vilket jag vågar beteckna som svenska staten ovärdigt, som jag hoppas att regeringen snart skall göra slut genom att framlägga erforderliga förslag i ämnet.

I övrigt ber jag, vad nu speciellt den här förevarande anstal-

Ang. anslag
till Bergs-
lagernas verk-
mästare- och
teknikerskola
i Krylbo.
(Forts.)

ten beträffar, att få säga, att jag hört, att det finns förhoppning om att få kommunalanslag till densamma. Jag vill därför uttala den förhoppningen, att när skolan ånyo kommer att begära anslag av Kungl. Maj:t, Kungl. Maj:t måtte ställa sig välvillig till en sådan begäran, i synnerhet som den tidigare framställda begäran varmt förordades av Chalmers tekniska instituts styrelse.

Medan jag har ordet, vill jag framhålla som min åsikt till kammarens behjärtande, att vi nu kommit bara en liten obetydlig bit framåt på vägen till den tekniska undervisningens ordnande i och med det, att vi bifallit vissa reformer med avseende å den tekniska högskolan och Chalmers teknologiska institut. Det är bara små obetydliga, visserligen pretentiöst framförda frågor i problemets topp, så att säga. Den viktigaste delen av problemet är naturligtvis frågan om ordnandet av den lägre tekniska undervisningen. Och jag ber vidare att få framhålla vad jag nyss sagt, att det är svenska staten ovärdigt att icke fortast möjligt se till, att denna del av den tekniska undervisningen blir reformerad, så att ej enskilda, tekniskt intresserade personer råka i olycka, därför att de söka göra vad som varit svenska statens enkla skyldighet att ha gjort för länge sedan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 182—184.

Utskottets framställningar biföllos av kammaren.

§ 4.

Herr statsrådet Vennersten avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 57, angående beviljande av lån av statsmedel för understöd-
jande av behövande konstidkare;

nr 59, angående anslag till iståndsättande av Sandvikens hamn
på Öland;

nr 60, angående tillsättning av tjänster vid länsstyrelsen i Stock-
holms län m. m.;

nr 61, angående pension åt ritaren å ingenjördepartementet vid
flottans stations i Stockholm varv N. A. A. Petterssons änka Ida
Augusta Pettersson; och

nr 62, angående årliga understöd åt konstapeln vid flottans
poliskår N. G. Bruhns änka Jones Anna Larsdotter Bruhn och ma-
karnas minderåriga barn samt åt konstapeln vid samma poliskår
J. A. Svenssons änka Amalia Charlotta Svensson och makarnas
minderåriga barn.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemstäl-

lan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av statsutskottets utlåtande, nr 8, ävensom handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,9 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
